

Вічна новина

Що новенького у вас? А у вас? А в сусідів? А що нового в країні? У світі? Про що віщає телебачення? Що пише інтернет?.. Зранку до вечора з дня у день ми з головою — в новинах. Нас зустрічає, як із брендспойтів, поливають повідомленнями. Політичними, погодними, кухонними, туристичними, естрадно-зірковими, олігархічними, серйозними, легковажними, непристойними... Ми споживаємо все без розбору, живучи ніби в зачарованому колі бігучої інформації. Більше того, без неї ми вже не можемо жити. Колиш цілком справедливо наш час назвуть ерою новин. А нас, її продукт, — у ліпшому випадку типом homo informaticus (людина інформаційна).

Що ж дає для розуму й для душі цей інформаційний потік? Він не дає ні знань, ні досвіду: далеко не кожен колекціонер кулінарних рецептів є хорошим кухарем. З душею справа гірша: вона занурюється в страсті. Яскрава ілюстрація такого стану — ураження нашого суспільства: погляньмо, як воно змінилося за останній рік, як зіпсувалися стосунки між людьми. Але ми, як нерозумні метелики, все летимо й летимо на вогонь новин...

Бо не цікавимося священною історією, не читаємо Священного Писання. І тому не знаємо, а якщо й знаємо,

то згадуємо дуже рідко, що наділений мудрістю від Бога цар Соломон майже три тисячі років тому написав для людства: «Що було, те й буде, і що робилося, те й буде робитись, і немає нічого нового під сонцем. Буває таке, що про нього говорять: „дивись, це нове“, та воно вже було від віків, що були перед нами» (Екклезіаст 1:9, 10). Суета сует...

Лише одна Новина в історії людства справді варта уваги. Ця Новина — Христос. З Його втіленням усе змінилося на Землі, набуло нового виміру — виміру вічності. Благодаттю Божою, принесеною Сином Божим, благодаттю оновлення, примирення з Богом, прощення гріхів, відродження, освячення, обожнення мають оновитися наші душі, ми повинні жити, за словом святого праведного Іоанна Кронштадтського, свято, непорочно в новині християнського життя. Цю думку Кронштадтський праведник підтверджує словами Священного Писання: «“Якщо хтось у Христі, той нове створіння”, говорить святий апостол. “Се, нова вся творю”, говорить Господь (Апок. 21, 5), тобто роблю всіх новими людьми».

Якщо ж ми досі не такі, якщо досі бігаємо за новинами суетними, то залишаємося ветхими людьми й винні в цьому самі.

Але довготерпіння Боже ще триває. У тиші вертепу, в яслах, Бого-немовля Христос чекає всіх нас, як і

сказав Сам: «того, хто до Мене приходить, Я не вижену геть» (Ін. 6:37). Він кожному зрадіє, кожного обдарує. Він, Творець неба й землі, може дати все. Тільки не матеріальних благ варто просити. У вимірі вічності їх немає, вони тлінні. «Пильуйте не про поживу, що гине, але про поживу, що зостається на вічне життя» (Ін. 6:27), — наставляє Спаситель.

Чого личить шукати при зустрічі з Господом, читаємо в листі священномученика Германа (Ряшенцева): «Його ясла хай навчать нас смиренню, вертеп — не боятися бідності й убогості, пастухи — простоті й незлобливості, волхви — підпорядковувати своє мудрування й усі земні пізнання мудрості Євангельській, зірка — ходити у світлі просвітленої Його благодаттю совісті, ангели — взаємному миру і славослов'ю, Йосиф — праведності, а Діва Мати непорочній чистоті та цнотливості, які не тільки бачать Бога, але й сприймають Його в собі».

Тепер нам треба зробити один крок — перший... І почати шлях нескінченний, як нескінченний Сам Бог. На цій дорозі вдосконалення кожне надбання буде початком нового пошуку. Той, хто піднімається до все вищого пізнання, ніколи не зупиняється... Християнство — це вічний шлях, це вічна новина.

*Підготувала
Людмила Самойлова.*

У номері:

Біля витоків церковної археології Полтавського краю

Діяльність Полтавського Церковного Історико-Археологічного Комітету

с. 6—7

Об иконе «Богоматерь Упование всех концов земли»

Новая страница в истории образа

с. 10—11

Верная духовная дочь

Отошла ко Господу Александра Федосеевна Звагольская (в тайном постриге — монахиня Варвара), духовная дочь полтавского подвижника благочестия игумена Иоанна (Котляревского)

с. 14—15

Анонс

Запрошуємо
на Різдвяний вечір

З благословення
Високопреосвященнішого митрополита
Полтавського і Миргородського Филипа,
9 січня, в п'ятницю, о 18.00

у концертному залі палацу «Листопад»
(м. Полтава) відбудеться Різдвяний
вечір духовної і вокально-хорової
музики.

**ПРОСИМО
ВАШИХ ПОЖЕРТВ
НА БУДІВНИЦТВО
ВОСКРЕСЕНСЬКОГО
КАФЕДРАЛЬНОГО СОБОРУ
МІСТА ПОЛТАВИ**

Р/р 260021053001
у філії Полтавського
регіонального управління
ВАТ банк «Фінанси та Кредит»
МФО 331832, код 26304890

Сердечно
дякуємо всім
відомим
і не відомим
благодійникам!

РІЗДВЯНЕ ПОСЛАННЯ

Високопреосвященнішого Филипа, митрополита Полтавського і Миргородського, духовенству, чернецтву й усім вірним чадам Полтавської єпархії Української Православної Церкви

Въразъ славы Ѣѡа, сынъ, нъ прежде сынъ, нъ
возлюбленъ ѡ двѣхъ бѣже, помнѣи насъ.
(На Гдѣ воззвахъ стѣхнѣи)

**Возлюблені у Господі
отці, брати і сестри!
Моя возлюблена і
Богом дарована паство
Полтавська!**

Прийшло Різдво Христове, і ангельський спів «Слава в вишніх Богу і на землі мир...» відлунує в наших серцях. На превеликий жаль, історія тієї далекої першої Різдвяної ночі повторюється і в наш час. Як тоді звістка про народження Царя і Бога розділила людство, так і сьогодні: одні відкривають Христу свої серця, і Він дарує їм Своє благовоління, а інші — через незнання, байдужість, озлоблення — не хочуть знати Його і прагнуть зовсім вигнати з життя.

З Народженням Ісуса Христа — Сина Божого і Сина людського — Творець показав світові, що Бог є не лише Вищою Силою, Бог — це Любов; Бог не лише Грізний Суддя, Бог — це Милість, Бог — Джерело благодатного життя; Бог перестав бути десь там у небесах, Господь знаходиться посеред нас. Та щоб відчуті Його присутність, треба виконувати Божі заповіді, творити добрі справи, протиставитися гріху. Розпізнавання добра і зла — це дар Божий. Без Божої допомоги людина не здатна на вибір шляху, що веде до спасіння. Лише поєднання волі людської з волею Божою творить добробут та гармонійне співіснування усього живого у світі.

Світ, створений Богом, прекрасний. Та бажання людини стати на місце Творця навіть у раю спричинило її падіння. І дотепер зіпсоване гріхом серце людини є причиною усіх негараздів, смут та воєнних конфліктів.

Зараз на теренах України ллється кров. Накопичене роками зло роздирає людські душі. Різдво Христове вкотре нагадає нам про те, що кожне людське життя безцінне, адже за кожного з нас заплачено Втіленням, Життям, Розп'яттям на хресті та Воскресінням Сина Божого. З Народженням Спасителя усі люди стали братами та сестрами у Христі. Тож у цей святковий день закликаю вас, дорогі брати та сестри, очистити свої серця від зла та ненависті, з чистим сумлінням схилити коліна перед яслами Богонемовляти і звернутися до Бога з проханням допомогти кожному оновити стан своєї

душі: тим, хто пережив страждання і повнірвання, — не озлобитися до кінця, не втратити остаточної віри, а пророслими крихтами добра і прощення заповнити простір своєї безсмертної душі; тим, хто цілковито впевнений у своїй правоті, — згадати Божі заповіді про самозречення заради любові до ближнього; усім, хто чує мій заклик, — не пам'ятати зла, зберігати непохитною свою віру, жити вічними цінностями, а не скороминущими принадами світу цього, єдиними вустами та єдиним серцем благодати Спасителя, щоб Він одарував усіх мудрістю, послав мир у кожную душу. Молю Спасителя, щоб кожний сьогодні з храму вийшов із оновленою, мирною душею, поніс у свою оселю цей мир і подарував його рідним та ближнім.

Молюся за мир у нашій багатостраждальній Україні, щоб люди нарешті отримали мирне небо над головою.

Молюся про навернення всіх, хто перебуває поза церковною огорожею, та іменем Христовим закликаю їх з'єднатися зі Святою Церквою.

Любі мої! Ми святкуємо всерадісне Різдво Христове. Не забудьмо ж у ці світлі дні про знедолених братів і сестер наших — хай кожен простягне до них руку допомоги, нагодувавши і одягнувши, подавши милостиню, створивши хоча б мале добро по силі своїй, принісши і в їхні страждання душі світло Різдвяної зірки.

Боголюбиві пастирі, ченці і черниці, усі миряни, що живуть на теренах святої землі Полтавської! Разом із Різдвом Христовим приходить і Новоліття благоді Божої — 2015 рік. Яким він буде — залежить від нас з вами, і найбільше — від того, наскільки наша людська воля буде узгоджуватися з волею Господньою. Майбутнє відоме лише Богові, а нам необхідно, підсумовуючи все, що відбулося в минулому році, зробити аналіз своїх помилок, аби в прийдешньому не знемагати у гріхах, а усіма силами долати власні недоліки й пристрасті.

Прикликаю Господнє благословення на благочестивих священників — добрих пастирів, трудівників на ниві Христовій; на дияконів, які зі страхом Божим служать Святим Тайнам; на ченців і черниць, іноків та інокій, що зреклися життєвих турбот, повністю присвятивши себе служінню Господу; на юнаків і дівчат, які хочуть отримати церковну освіту для подальшого служіння Церкві Христовій.

Прикликаю Господнє благословення на всіх віруючих землі Полтавської, які віддано служать Господу, і бажаю їм у мирі й злагоді, в силі духу і здоров'ї нести свій християнський подвиг — Благую Звістку про Народженого нас ради Спасителя, Ісуса Христа.

Ще раз щиро, сердечно вітаю усіх вас, дорогі брати і сестри, з Різдвом Христовим і на всіх прикликаю Боже благословення!

«Отже, поки маємо час, робімо добро всім ...» (Гал. 6:9).

Смирений **† ФИЛИП**,
милістю Божою митрополит
Полтавський і Миргородський,
ваш богомолець біля Різдвяних
ясел Богонемовляти
Різдво Христове 2014/2015
Кафедральний град Полтава

Єпархіальна хроніка

23 листопада волонтери центру «Благо» на чолі з протоієреєм Миколаєм Довганичем відвідали дитяче відділення №9 Полтавської психіатричної лікарні ім. О. Мальцева. Пізнавальна бесіда про Боже Слово стала підґрунтям для дитячих запитань про молитву та віру.

Не обійшлося і без різноманітних ігор та солодошів, за допомогою яких вдалося розвеселити малечу та підняти настрої. Причиною ж суму дітей можуть бути хвороби, або похмура небо, або дефіцит уваги та добрих посмішок з боку дорослих.

Центр «Благо» дякує всім за допомогу й запрошує небайдужих приєднуватися до волонтерів. Довідки за телефоном (066)20-22-822 (Марина).

25 листопада, на виконання благословення Предстоятеля Української Православної Церкви Блаженнішого Митрополита Київського і всієї України Онуфрія, інспекційна

комісія Учебного комітету при Священному Синоді Української Православної Церкви у складі голови Учебного комітету, вікарія Київської Митрополії єпископа Ірпінського Климента, архієпископа Івано-Франківського і Коломийського Пантелеїмона, єпископа Северодонецького і Старобільського Никодима, керівника юридичної служби Київської Митрополії священника Александра Бахова провела перевірку діяльності Полтавської Місіонерської Духовної семінарії.

З благословення Високопреосвященнішого митрополита Полтавського і Миргородського Филипа, Ректора Полтавської семінарії, віце-ректор архимандрит Веніамін (Погребной) у супроводі секретаря Полтавської єпархії протоієрея Михайла Волощука ознайомив інспекційну комісію з Полтавською духовною школою.

У ході перевірки члени комісії ознайомилися з навчально-

методичною, статутною та кадровою документацією семінарії, побували на заняттях, оглянули навчальні аудиторії, кімнати гуртожитку, бібліотеку, комп'ютерний клас, актовий зал, семінарську кухню та трапезну, медичний кабінет і семінарські храми на честь Трьох святителів та преподобного Нестора Літописця. У викладацькій перевірці класні журнали та особові справи студентів, а також провели зріз успішності засвоєння навчальної програми підготовки бакалаврів православного богослов'я серед вихованців 3-го класу з догматичного богослов'я та 4-го класу з історії Християнської Церкви і Православ'я на Русі.

Відбулася й зустріч членів інспекційної комісії з викладачами та студентами семінарії. Звертаючись до присутніх, Преосвященний єпископ Климент передав благословення Предстоятеля Української Православної

Церкви Блаженнішого Митрополита Київського і всієї України Онуфрія і розповів про основні завдання, які стоять перед духовною освітою на сучасному етапі, та відповів на запитання щодо організації навчально-виховного процесу.

25 листопада, з благословення Предстоятеля Української Православної Церкви Блаженнішого Митрополита Київського і всієї України Онуфрія, в Свято-Успенській Києво-Печерській Лаврі відбулася Всеукраїнська конференція керівників і співробітників єпархіальних відділів Української Православної Церкви у справах сім'ї. Захід очолили Керуючий справами УПЦ митрополит Бориспільський і Броварський Антоній і голова Місії Синодального відділу УПЦ у справах сім'ї єпископ Ровеньківський і Свердловський Пантелеїмон.

Від Полтавської єпархії з благословення митрополита

Полтавського і Миргородського Филипа участь у конференції взяв співробітник відділу у справах сім'ї ієрей Григорій Кузяков.

Учасники конференції обговорили проблеми, що останнім часом гостро постають у сфері традиційних сімейних цінностей, зокрема через впровадження в законодавче, освітнє й інформаційне середовище антисімейних технологій.

Було прийнято резолюцію, якою передбачено створення робочої групи для напрацювання стратегії розвитку Синодального відділу, розробки методичного посібника для діяльності єпархіальних відділів, створення та впровадження навчального курсу для парафіяльних священників по роботі з сім'ями, впровадження програм на підтримку традиційної родини, проведення тематичних конференцій із залученням державних, громадських діячів.

Архієрейське богослужіння в Андріївському храмі Полтави

✠ У святковий день пам'яті просвітителя нашої землі святого апостола Андрія Первозваного, 13 грудня, в «наймолодшому» Андріївському храмі Полтави, що на вул. Сінній, відбулася Божественна літургія, яку очолив Високопреосвященніший митрополит Полтавський і Миргородський Филип.

У день престольного свята Високопреосвященнішого Владику біля церковних воріт зустрічали маленькі прихожани з хлібом-сіллю й квітами.

Його Високопреосвященству співслужили секретар-референт єпархії протоієрей Миколай Довганич, клірики Андріївського храму священники Віталій Хільченко, Андрій Твердохліб, Дмитрій Верланов.

Після Євангельського читання проповідь виголосив ієрей Димитрій Верланов.

Наприкінці літургії митрополит Филип привітав клірика храму ієрея Андрія Твердохліба з днем Ангела та вручив Архієрейську просфору з побажаннями здоров'я і допомоги Божої в пастирському служінні.

Нагадаємо, що в жовтні 2010 року Блаженніший Митрополит Київський і всієї України Володимир у рамках Первосвятительського візиту до Полтави звершив чин освячення місця під будівництво храму на честь святого апостола Андрія Первозваного. З кінця XIX століття на Сінній площі Полтави стояв Свято-Троїцький храм, в якому служив сповідник Православної віри священномученик Василій (Зеленцов). У 1930-ті роки храм зруйнували.

Митрополит Филип очолив служіння недільного всеношного бдіння

✠ Високопреосвященніший митрополит Полтавський і Миргородський Филип 13 грудня очолив служіння недільного всеношного бдіння в Макаріївському кафедральному соборі міста Полтави. Високопреосвященнішому Владиці співслужили клірики собору.

За богослужінням молитовно співав архієрейський хор під керуванням регента протоієрея Олега Приходька.

Під час богослужіння, після поклоніння Святому Євангелію й образу Воскресіння Христового, митрополит Филип звершив помазання прихожан освяченим елеєм.

Архіпастирський візит у селище Чутово

✠ У неділю 27-му після П'ятидесятниці, 14 грудня, Високопреосвященніший митрополит Полтавський і Миргородський Филип із архіпастирським візитом відвідав храм на честь святого Андрія Первозваного в селищі Чутово.

Біля входу в храм Владику зустрічали духовенство, діти та парафіяни з хлібом-сіллю та квітами.

Високопреосвященніший Владика Филип очолив служіння Божественної літургії. Його Високопреосвященству співслужили секретар-референт

протоієрей Миколай Довганич, благочинний Чутівського благочиння протоієрей Олег Коваленко, клірики благочиння.

За Божественною літургією Високопреосвященніший митрополит звершув хіротонію в диякона випускника Полтавської Місіонерської Духовної семінарії Віталія Фазана.

За богослужінням співав чоловічий архієрейський хор під керуванням диякона Димитрія Литвиненка.

Після богослужіння до духовенства та мирян звернувся Високопреосвященніший Владика зі словами привітань.

Єпархіальна хроніка

27 листопада студенти 4-го курсу іконописного відділення Полтавської Місіонерської Духовної семінарії відвідали виставку художніх робіт випускників Кременчуцької дитячої художньої школи імені А. Д. Литовченка «Нам 40 років», присвячену ювілею навчального закладу. Виставка представлена в Кременчуцькій художній галереї.

27–28 листопада на базі Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького відбулася Всеукраїнська науково-практична конференція «Християнська етика в історії України і сучасний діалог світоглядно-духовних ідентичностей».

Захід проведено з метою формування професійної мережевої спільноти для обговорення актуальних питань християнської етики в історії України, вивчення особливостей сучасного діалогу світоглядно-духовних ідентичностей, обміну досвідом і науковими розробками щодо

підготовки кваліфікованих фахівців — майбутніх учителів курсів духовно-морального спрямування, популяризації нематеріальної культурної спадщини українського народу, духовно-морального виховання учнівської та студентської молоді.

Участь у конференції взяли вчені, методисти, учителі, духовенство, представники громадських організацій — у цілому понад 70 учасників з усієї України.

Вітальну адресу від імені Голови Синодального відділу релігійної освіти, катехізації і місіонерства Української Православної Церкви митрополита Полтавського і Миргородського Филипа прочитав співробітник відділу священник Георгій Оніпко. Він передав у подарунок університету комплекти навчальних програм з курсу «Біблійна історія та християнська етика» для 1–11 класів, які було розроблено Синодальним відділом релігійної освіти, катехізації і місіонерства і мають гриф Міністерства освіти і науки України.

4 грудня, у день свята Введення в храм Пресвятої Богородиці, в Полтавській Місіонерській Духовній семінарії відбулися спільні для вихованців духовної школи Сповідь і Причастя Святих Христових Таїн.

Богослужіння у храмі Трьох святителів Василя Великого, Григорія Богослова та Іоанна Золотоустого очолив віце-ректор семінарії архимандрит Веніамін (Погребной) у співслужінні викладачів семінарії в священному сані.

Свято Введення в храм Пресвятої Богородиці — одне з дванадцятьох найбільших свят року, які відзначає Православна Церква, та шановане в літургійному році, оскільки оповідає про дитячі і юні літа Пресвятої Богоматері, про її батьків та передчуття виконання Божого Промислу — народження Спасителя. Євангеліє нічого не згадує про подію Введення в храм Пресвятої Богородиці. Це свято,

як і свята Різдва Божої Матері та Її Успіння, засновано на традиціях Церкви та на апокрифічних книгах, проте відсутність у канонічних Євангеліях згадки про Введення не применшує значимості події.

На сугубій ектенії молились поіменно за студентів, які навчаються в духовній школі сьогодні, а також за тих, хто навчався в ній у минулому. Особливо піднесли молитви за мир і спокій в Україні.

Проповідь після Євангельського читання виголосив протоієрей Миколай Попльонтаній. Після причасного вірша проповідь на святкову тему виголосив студент 3-го курсу богословсько-місіонерського відділення семінарії Олександр Микитюк.

По закінченню Божественної літургії до богомольців зі словами настанов звернувся віце-ректор архимандрит Веніамін, після чого причасники Святих Таїн Христових піднесли подячні молитви.

7 грудня в приміщенні громадської організації «Всеукраїнське об'єднання захисту прав сім'ї» розпочато духовно-просвітницький семінар «Традиційна сім'я в сучасному світі». Перше засідання семінару було присвячено святам Різдвяного циклу. З благословення Блаженнішого Митрополита Київського і всієї України Онуфрія, захід організовано місіонерським відділом Київської єпархії та громадською організацією «Всеукраїнське об'єднання захисту прав сім'ї» за підтримки Синодального відділу релігійної освіти, катехізації та місіонерства Української Православної Церкви.

З благословення Голови Синодального відділу релігійної освіти, катехізації та місіонерства Високопреосвященнішого митрополита Полтавського і Миргородського Филипа, участь у семінарі взяла секретар відділу Ірина Ковальчук.

У день пам'яті святої великомучениці Варвари

✙ У день пам'яті святої великомучениці Варвари, 17 грудня, Високопреосвященніший митрополит Полтавський і Миргородський Филип служив у храмі святого мученика Іоанна Воїна. Біля входу в храм Владика зустрічали духовенство, діти з хлібом-сіллям та квітами.

Високопреосвященніший митрополит очолив служіння Божественної літургії. Його Високопреосвященству співслужили секретар-референт протоієрей Миколай Довганич, благочинний Полтавського міського благочиння протоієрей Іоанн Корнієнко, клірики храму.

За богослужінням співав чоловічий архієрейський хор під керівництвом диякона Димитрія Литвиненка.

По завершенні богослужіння до духовенства та мирян звернувся Високопреосвященніший Владика зі словами привітань та преподав усім архіпастирське благословення.

Після Божественної літургії Високопреосвященніший митрополит Полтавський і Миргородський Филип освятив церковноприходський будинок з приміщенням для звершення Таїнства Хрещення.

Літургія в Хрестовоздвиженському монастирі

✙ У день пам'яті преподобного Сави Освященного, 18 грудня, Високопреосвященніший митрополит Полтавський і Миргородський Филип звершив Божественну літургію в соборному храмі Хрестовоздвиженського жіночого монастиря.

Високопреосвященнішого Владика в святій обителі з хлібом-сіллям та квітами зустрічали ігумена Сергія з сестрами та духовенство.

Його Високопреосвященству співслужили секретар-референт протоієрей Миколай Довганич, клірики монастиря ігумен Тихон (Васильєв), ієрей Павел Якименко.

Після Євангельського читання проповідь виголосив ігумен Тихон (Васильєв).

По закінченні богослужіння до духовенства та мирян звернувся Високопреосвященніший Владика зі словами привітання та преподав усім архіпастирське благословення.

У селі Гоголеве Шишацького району освячено Миколаївський храм

✙ У день пам'яті святителя Миколая, архієпископа Мир Лікійських, Чудотворця, 19 грудня, в селі Гоголеве Шишацького району відбулося освячення новоствореного храму на честь святителя Миколая.

Чин освячення звершив Високопреосвященніший митрополит Полтавський і Миргородський Филип. Після молитви, в якій міститься прохання про те, щоб Господь утвердив освячений храм непорушним до кінця віку, Владика помазав стіни храму святим миром. По завершенні освячення Владика звершив у храмі першу Божественну літургію.

Його Високопреосвященству співслужили секретар Полтавської єпархії протоієрей Михайл Волощук, секретар-референт протоієрей Миколай Довганич, благочинний Шишацького округу протоієрей Богдан Брянчик, настоятель храму ігумен Афанасій (Бідний), духовенство Шишацького благочиння.

Після богослужіння Високопреосвященніший Владика привітав усіх із освяченням храму й вручив нагороди благодійникам та тим, хто попрацював у справі будівництва храму Божого. Орденами Української Православної Церкви нагороджені: благочинний Шишацького благочиння протоієрей Богдан Брянчик, генеральний директор ТОВ «Агрофірма ім. Довженка» Віктор Миколайович Скочко, директор ТОВ «Агросервіс» Володимир Миколайович Леґейда.

Усіх прихожан Владика благословив іконами святителя Миколая, а дітям вручив солодкі подарунки.

Після богослужіння відбулася святкова трапеза.

Єпархіальна хроніка

8 грудня в селі Шидієво Новосанжарського району зібралися майже всі мешканці, щоб віддати шану воїну Віктору Григоровичу Ходоку, що загинув в АТО. Проводи в останню путь солдата були зворушливими і водночас урочистими: на його честь звучав гімн і було зроблено залпи холостими патронами. Чин похоронної відправи відслужив благочинний району протоієрей Ярослав Михайлик у співслужінні духовенства Новосанжарського благочиння.

Загиблого поховали на кладовищі в рідному селі. Вічна йому пам'ять!

8 грудня відбувся майстер-клас для студентів іконописного відділення Полтавської Місіонерської Духовної семінарії. Секретами майстерності ділився майстер із Києва Володимир Олексійович Пархоменко, який ознайомив майбутніх ізографів із техніками різьблення по левкасу та чеканки.

12 грудня, з благословення Високопреосвященнішого митрополита Полтавського і Миргородського Филипа, у полтавському храмі святих мучениць Віри, Надії, Любові й матері їхньої Софії відбулася передача лікарських засобів для пацієнтів Лисичанської лікарні — військовослужбовців

і мирного населення. Очолив передачу ключар Макаріївського кафедрального собору протоієрей Миколай Довганич. Як пояснив священик, на гроші, зібрані прихожанами храмів Полтавської єпархії, було придбано на прохання лисичанських лікарів найнеобхідніші засоби, насамперед бинти, марлеві та захисні пов'язки, зеленку, перекис водню, тонометри, глюкозу, судна, рушники, післяопераційні пов'язки, пластир, йод, одноразові системи тощо.

Разом із медпрепаратами передано і дитячі листівки, в яких дітлахи пишуть: «ми молимося за вас», «хай буде мир».

Усі, хто має намір допомогти

військовослужбовцям та постраждалим на сході України, можуть звертатися до храму святих мучениць Віри, Надії, Любові та матері їхньої Софії й до благодійного центру «Благо», що діє при відділі соціального служіння Полтавської єпархії.

14 грудня маленькі вихованці недільних шкіл міста Полтави зібралися на свято, приурочене до дня пам'яті святого Миколая Чудотворця.

Організаторами виступили волонтери центру «Благо», клірики храму святих мучениць Віри, Надії, Любові та матері їхньої Софії, де й проводилось святкування, та благодійники.

Свято розпочав привітанням ієрей Сергій Касьяненко. Молодь центру «Благо» показала театралізовану сценку про святого Миколая. Оживила виступ хором співом група дітей із різних полтавських недільних шкіл.

Закінчилося дійство дружньою бесідою за чашкою чаю з цукерками.

Загалом на свято прийшли більше 70 дітей із батьками. Найбільше було вихованців шкіл, що діють при храмі святих Віри, Надії, Любові та матері їхньої Софії, храмі святого Іоанна Воїна, храмі Різдва Пресвятої Богородиці, Свято-Макаріївському соборі та Свято-Андріївському храмі.

Людїє сєдѣцїи во тмѣ видѣша свѣтъ вѣлїи

Бог у книгах малих пророків

Закінчення. Початок у №11.

Книга пророка Міхей з перших і до останніх рядків присвячена Богу, що кличе Свій народ на суд. Учення пророка про Бога-Судію тісно пов'язане з месіанськими пророцтвами. Месія — нащадок Давида, і тому має народитися у Віфлеємі. Говорячи це, Міхей підтверджує і уточнює більш ранні пророцтва про Месію. Згідно з його книгою Месія народиться в нелегкі для іудеїв часи, коли столиця їхня буде захоплена ворогами і рід Давида, втративши права на престол, змушений буде оселитися в бідному Віфлеємі, про що набагато раніше, але менш конкретно казав ще патріарх Іаков (Бут. 49:10). Месія, нащадок Давида, має вічне буття (Міх. 5:2), про що було сказано у псалмах (2:7; 109:3–4). Всемогутній Месія Сам є миром і на землю принесе мир (4:1–4; 5:5).

У книзі пророка Міхей чітко і визначено говориться про Божественність Месії. Передбачаючи народження Христа Спасителя у Віфлеємі, пророк не обмежується історико-географічною конкретикою: «І ти, Віфлієме-Євфраф, хоч малий ти між тисячами Іудиними, з тебе вийде Мені Той, Котрий має бути Владикою в Ізраїлі, і Котрого походження від початку, від днів вічних» (5:2). Говорячи про народження Месії, пророк підкреслює походження Того, Хто має народитися, від початку, від днів вічних, вказуючи цим, що Месія народжений від Бога предвічно, перш ніж світ отримав буття, і відповідно Він має Божественну природу. Впевненість у божественності Месії виражають і наступні слова пророка: «І стане Він, і буде пасти (народ свій) у силі Господній» (5:4). Це пророцтво співзвучне зі словами пророка Ісаї про Еммануїла-Бога сильного (Іс. 9:6–7). Йдеться не про ту силу, якою Бог наділяв царів обраного народу, Своїх помазаників (1Цар. 2:10), а про велич, рівну величі Самого Господа. Месія-Помазаник і є Господь, Котрий Сам буде правити всім світом.

Основною темою книги пророка Наума є вчення про Бога-Судію, Бога-Ревнителя, Котрий через Свою безмежну доброту і милосердя довго терпить беззаконня, але будучи правосудним і справедливим, не залишає грішників непокараними (Наум. 1:3). Свої грізні постанови Всемогутній завжди виконує, і жодна сила не встоїть перед гнівом Його (1:4–6). Для тих, хто надіється на Нього, Всемогутній стане покровом у день скорботи (1:7), а для тих, хто веде нечестивий спосіб життя, Господь буде нещадним (1:9). Іудеї, що покладають свої надії на Бога, позбавляться бід: тяжке ассирійське ярмо буде скинуто (1:13). Ассирійці ж, котрі пригнічують народ Божий і

Гюстав Доре «Пророк Міхей».

замишляють зло проти Господа (1:11), будуть знищені разом зі своїми ідолами, і вічне прокляття Господа буде тяжити над ними (1:12–14).

Пророк Наум, як і його попередники, називає Господа Богом-Ревнителем. У Священному Писанні для вираження стосунків між Господом та ізраїльським народом нерідко служить образ шлюбу (Іез. 16; Ос. 1–3), а Завіт, даний на Синаї, порівнюється із заручинами (Ос. 2:19). Саме тому Бог і називається Ревнителем. Це ім'я означає енергію Божества, ставлення до людини Бога живого, Який карає зло і захищає святість. Бог-Ревнитель і Бог Завіту, Господь є одночасно і Богом-Судією. «Господь є Бог ревнитель і месник, месник Господь і страшний у гніві: мстить Господь ворогам Своїм» (Наум. 1:2). Автор навмисно тричі повторює у реченні один і той самий корінь, створюючи образ Бога як суворого Судії, караючої десниці Котрого не уникнуть нечестиві. В історичному контексті цими ворогами є ассирійці, яких Господь так довго терпів. Проте Бог піклється про правду в будь-які часи й відбиває всі ворожі напади на неї не лише з боку ассирійців, а й з боку будь-яких ворогів, як сучасних пророку Науму, так і майбутніх. Божу правду і Царство Боже на землі бачить пророк у загибелі Ніневії, столиці Ассирії, що є частиною Божого плану людського спасіння.

Творця неба і землі, Промислителя світу пророк Софонія називає Богом Живим, як називали Його ще з часів Мойсея. Це ім'я виражає одну з важливих властивостей Господа, доповнюючи і пояснюючи значення слова «Святий». Ця риса протиставить Господа всім язичницьким богам, що існують у уяві ідопоклонників, але не мають реального буття. Ім'я «Живий» поруч з іменами «Святий» і «Всевишній» означає надсвітову Сутність, сповнену життя. «Тому живу Я! каже Господь Саваоф Бог Ізраїлю» (Соф. 2:9).

Пророк Софонія також називає Бога Господом Саваофом, що з єврейської перекладається як Господь воїнств або Господь сил. Це відображає уявлення про Бога як Царя теократичної держави, заснованої Ним серед обраного народу. Близьким за значенням до цього імені є «Вседержитель».

Пророк Софонія говорить про всемогутність Господа (2:10–11) у зв'язку з майбутнім судом Божим над світом, який полягатиме в тому, що язичникам буде доведена марність їхніх вірувань, жалюгідність предметів їхнього релігійного шанування, і вони змушені будуть визнати всемогутність Господа, Бога Ізраїлю, Котрий на противагу язичницьким богам, богам окремих земель та народів, часто називається Богом небесним (Іон. 1:9; 1Єзд. 1:2; Дан. 2:37, 44).

Пророк Аввакум називає Господа своїм Богом, Святим своїм (Ав. 1:12), виражаючи цим від імені народу віру в Нього як у Бога Ізраїлю, Якому не чужий народ Його. Святістю Бога Ізраїлю зумовлені Його любов, доброта і милосердя до Його народу. Пророк Аввакум також виражає уявлення про Бога як Вседержителя, називаючи Його Саваофом (2:13), і протиставить Його всемогутності міць війська халдеїв: хоч і великою є сила халдеїв, проте вона — ніщо перед Господом сил, Господом воїнств.

Своєрідність книги полягає у запитанні про страждання невинних, яке пророк ставить перед Господом. Певною мірою це перегукується з книгою Іова. Він отримує коротку відповідь: праведний своєю вірою живий буде (2:4). На перший погляд вона є незрозумілою і до певної міри здається навіть абсурдною, проте молитва, якою закінчується книга, показує, що ця відповідь наповнила душу Аввакума яскравим світлом. В єдності з Богом розсіюються всі сумніви пророка, адже головне — внутрішня єдність із Богом, а не Його дари, на які розраховує «користолюбне

Мікеланджело Буонарроті. Пророк Іоїль. Фрагмент розпису склепіння Сикстинської капели.

благочестя». Ця реальність сповнена сили, але її не передати словами. Апостол Павел, говорячи про спасительну силу віри у Христа, цитує саме ці слова пророка Аввакума (Рим. 1:17; Гал. 3:11), бо віруючий у Христа має єдність із Ним і через цю єдність отримує спасіння. Як бачимо, світло, що просвітило Аввакума, було саявом Віфлеємської зірки, котра через шість століть сповістила: Бог став людиною, щоб людина стала Богом.

Пророк Іоїль на початку своєї книги закликає до покаєння, вселяючи в людські серця надію на Боже милосердя. «Поверніться до Господа Бога вашого, бо Він благий і милосердний, довготерпеливий і многомилостивий» (Іоїл. 2:13). Бог почує покаєння іудеїв: «І тоді возревнує Господь про землю Свою і пошадить народ Свій» (2:18). Якщо люди щиро покаються, то всі нещастя Господь відверне від них.

Пророк Іоїль в апокаліптичному ключі зображує суд Божий над язичниками, який буде остаточною перемогою Господа й Ізраїлю. Цьому моменту, котрий називається Днем Господнім, передуватиме пролиття Духа на всяку плоть (2:28–29). І День Господній, і пролиття Духа — події месіанської епохи, котра настала після Боготілення. Апостол Петро, після того як Дух Святий зійшов на апостолів, цитує пророцтво Іоїля про пролиття Духа і говорить, що нині ці слова справдилися (Діян. 2:16–21). Варте уваги те, що месіанська епоха, як і книга пророка Іоїля, відкривається закликом до покаєння, що прозвучав із уст Предтечі на берегах Йордану.

Головна думка книги пророка Захарії полягає в тому, що долею людства, а тим паче долею Ізраїлю, керує Промисл Божий. Бога пророк називає Господом воїнств, що підкреслює всемогутність Бога, Владики неба і землі, Котрий Промислом Своїм підтримує їхнє буття і

спрямовує його до вдосконалення. Видіння чотирьох рогів (Зах. 1:18–21) символізує історію народів, у котрій діє Промисл Божий. Сім очей Господа, що поглядом охоплюють усю землю, вказують на те, що Господь усе знає і нічого від Нього не приховується. Неможливо приховати й ті беззаконня, в яких винні іудеї, що повернулися з вавилонського полону. Пророк Захарія, говорячи про неминучість суду Божого, передрікає: «Всякий, хто краде, буде знищений... і всякий, хто клянеться неправдиво, знищений буде». В Царство Боже не ввійдуть грішники, як язичники, так і іудеї.

Згідно з Промислом Божим вавилонський полон закінчився і храм був відбудований. Проте це лиш підготовчий етап на шляху до благ духовних, до майбутнього піднесення Єрусалима, до спасіння, котре отримають іудеї та язичники у Церкві Нового Завіту. Дім Давида відновиться (12), Месія в'їде у святе місто не на бойовому коні, а на віслюкові, символі миру (9:9–10). Пророк Захарія вперше говорить про Месію як про Ангела (тобто Посланця) Господнього, Котрий тотожний Самому Богу або рівний Йому (12:8).

Термін «Ангел» вживає стосовно Месії і пророк Малахія, говорячи про Божественну природу Христа: «Ось Я (Господь) посилаю Ангела Мого, і Він приготує шлях переді Мною, і несподівано прийде у храм Свій Господь, Котрого ви шукаєте, і Ангел Завіту, Котрого ви бажаєте; ось, Він іде, говорить Господь Саваоф (Мал. 3:1). Сам Христос вказує, що вислів «посилаю Ангела Мого» стосується Іоанна Предтечі (Мф. 11:10). Ангелом Завіту, перед Котрим посилається вісник, щоб приготувати шлях, є Сам Месія-Спаситель. На божественність Ангела Завіту однозначно вказують слова «прийде у храм Свій Господь», Котрим і є Ангел Завіту.

Священик Сергій Антонюк.

Біля витоків церковної археології

Діяльність Полтавського Церковного Історико-Археологічного Комітету

Полтавські дослідники церковної старовини, краєзнавці й мистецтвознавці мають із великою вдячністю згадати ім'я Преосвященного Іоанна, єпископа Полтавського і Переяславського, який на початку ХХ століття очолював Полтавську кафедру. Невеликий відтинок часу — з 1906 по 1910 рік — завдяки діяльній участі Владики Іоанна позначився організаційним оформленням і набуттям наукової ґрунтовності процесу вивчення церковної історико-археологічної спадщини, розширенням сфери краєзнавчих розвідок і залученням до них широкого кола громадськості краю. Кілька десятиліть ім'я ініціатора цих напрацювань замовчувалося, роль Церкви у становленні історичної науки, інших галузей гуманітарного знання заперечувалася. Цього року виповнилося б 170 літ із дня народження Владики Іоанна. Його пам'яті та пам'яті усіх, хто наслідував його приклад ревного служіння Православ'ю, виявленню і збереженню духовних цінностей нашого народу, присвячено цю статтю.

Важкий внесок у становлення і розвиток краєзнавства, музейної справи, церковної археології, розшук, вивчення, публікацію, збирання і збереження пам'яток церковної старовини зробили Церковно-Археологічні Товариства та Комітети, створені у другій половині ХІХ століття на території України. Саме вони стали засновниками унікальних музейних збірок — Давньосховищ. Першим із таких музеїв в Україні був створений 1872 року Церковно-Археологічний музей при Київській Духовній Академії.

Полтавський Церковний Історико-Археологічний Комітет було засновано 1906 року. Ініціатива його відкриття належить Преосвященному Іоанну (Смирнову), єпископу Полтавському і Переяславському. Ще в 1904 році, відразу після очолення Полтавської кафедри, Владика Іоанн зацікавився місцевою церковною старовиною й висловився за створення у Полтаві церковного Давньосховища.

Єпископ Іоанн згуртував навколо себе науковців та ентузіастів-аматорів, які вивчали церковну археологію, й запропонував організувати у Полтаві Церковний Історико-Археологічний Комітет. Проект діяльності Комітету, за дорученням Владики Іоанна, розробив дійсний член Імператорського С.-Петербурзького Археологічного Інституту Володимир Олександрович Пархоменко (уродженець Полтавської губернії, виходець із родини священника). Незадовго до цього він прибув до Полтави і став викладачем церковної історії в духовній семінарії. Для обговорення складеного В. Пархоменком проекту Комітету та вирішення інших питань, пов'язаних із його відкриттям, 21 червня 1906 року єпископ Іоанн провів спеціальну нараду з ініціативною групою.

До Святішого Синоду було надіслано клопотання про заснування у Полтаві установи, яка б опікувалася предметами місцевої церковної старовини. Допоки чекали відповіді з Санкт-Петербурга, В. Пархоменко, за дорученням єпископа Іоанна, розіслав по єпархії звернення-прохання дорправляти до Полтави церковні старожитності.

Наприкінці жовтня 1906 року Владика Іоанн отримав Указ Святішого Синоду, за яким у місті Полтаві при архієрейській кафедрі створювався Церковний Історико-Археологічний Комітет із Давньосховищем при ньому. Відкриття Комітету відбулося в будинку архієрея 2 листопада 1906 року. На першому засіданні було обрано склад Комітету, до якого увійшли: єпископ

Прилуцький Феодосій, ректор Полтавської семінарії архимандрит Варлаам, протоієрей М. Уралов, І. Галабутський, кафедральний протоієрей Ф. Лазурський, викладач історії Петровського Полтавського кадетського корпусу, член Полтавської Вченої Архівної Комісії, знавець місцевої старовини І. Павловський, директор психіатричної лікарні О. Мальцев, викладач семінарії М. Орлов, священник В. Трипольський та інші. Очолив Комітет Владика Іоанн. Рада Комітету, згідно зі статуттом, була обрана на три роки. Обов'язки діловода (тобто наукового секретаря) і завідувача Давньосховищем були покладені на В. Пархоменка.

Рада Комітету звернулася до духовенства єпархії з проханням, аби священники на місцях переглянули старожитності у своїх храмах і без дозволу єпархіальної влади нікому не віддавали і не продавали старих церковних речей, а повідомляли Комітет про те, що мають. За рік діяльності — на листопад 1907 року — в Давньосховищі було зібрано 863 предмети: стародруки, рукописи, різноманітні сакральні речі (дароносиці, дискоси, хрести, лампади, плащаниці, фелони). У спеціальних книгах вівся облік: звідки і коли надійшов той чи інший предмет, імовірний час його виготовлення; також фіксувалося, ким саме було передано цінності. Кожна річ отримувала інвентарний номер. Скрупульозна робота з атрибуції стала передумовою для подальшого наукового опрацювання надходжень і створення експозиції Давньосховища.

З Комітетом співпрацювали відомі вчені. Серед них Орест Левицький — історик, секретар Київської Археологічної Комісії, згодом один із засновників Академії Наук України. Він визначив чимало найцінніших предметів колекції, зокрема, вісім рукописів ХVІ століття, стародруки, картини з біблійними сюжетами, сакральні речі ХV–ХVІ століть і енколпійон (наперсний хрестомощовик) ХІІ століття.

Під Давньосховище відвели три кімнати одного з будинків єпархіальної Консисторії. 16 вересня 1907 року приміщення було освячено Владикою Іоанном. Відтоді цінні предмети церковного вжитку могли бачити не лише представники Комітету чи науковці, але й усі охочі. Згідно із записами в журналі, це були члени Полтавської Вченої Архівної Комісії, Церковного Історико-Археологічного Комітету, духовенство єпархії, викладачі й вихованці гімназій, духовної семінарії і просто городяни. Відвідувати Давньосховище дозволялося щонеділі з 12-ї до 14-ї години. Для поціновувачів старовини влаштовувалися екскурсії. З часом Давньосховище стало одним із найбільш пошанованих місць просвітницької діяльності і культурного відпочинку.

Поважним був і список почесних членів Полтавського Церковного Історико-Археологічного Комітету. До нього входили відомі вчені й громадські діячі, які сприяли

його роботі: директор Імператорського С.-Петербурзького Археологічного Інституту М. Покровський, професор О. Левицький, професори Київської Духовної Академії М. Петров і Ф. Тітов, директор Московського Археологічного Інституту О. Успенський, князь В. Кочубей, голова Московського Археологічного Товариства графиня П. Уварова та інші.

Про діяльність установи свідчать регулярні звіти стосовно матеріальних та фінансових справ, а також доповіді з історії місцевих монастирів і церков, повідомлення за підсумками обстежень сакральних пам'яток єпархії. Ці матеріали друкувалися у газетах «Полтавські єпархіальні відомості», «Полтавські відомості» та у спеціальному виданні — «Праці Полтавського Церковного Історико-Археологічного Комітету» (до 1917 року було видано три збірки праць). Комітет своїм коштом видавав і окремі дослідження своїх членів. На цих засадах вийшла друком книга В. Пархоменка «Нарис історії Переяславсько-Бориспільської єпархії (1733–1785 рр.) в зв'язку із загальним перебігом малоросійського життя того часу» та праця І. Павловського «До історії Полтавської єпархії», написана вченим на основі архівних документів Полтавської Духовної Консисторії і Полтавського Губернського правління. Свої видання Комітет надсилав до бібліотек інших Церковних Історико-Археологічних Товариств і Комітетів та навчальних закладів. Друковані праці Полтавського Церковного Історико-Археологічного Комітету отримали схвальні відгуки у пресі — на сторінках «Журналу Міністерства народної освіти» та «Урядового вісника».

Особливої уваги заслуговує робота Комітету зі збереження «сивих скель віків» — давніх храмів Полтавщини. Їх огляд на теренах єпархії здійснював член Комітету, етнограф і мистецтвознавець, завідувач історико-етнографічним відділом губернського музею Костянтин Моценко. Вже на другому засіданні Комітету, 9 листопада 1906 року, Владика Іоанн порушив питання про стан і способи збереження Покровської церкви в Ромнах, зведеної у 1764 році коштом останнього кошового отамана Запорозької Січі Петра Калнишевського. Впродовж наступних засідань вирішувалися як суто наукові, так і фінансові та правові питання щодо порятунку видатної пам'ятки козацької доби. Зокрема йшлося про дотримання законності (велися переговори з громадою храму щодо його вартості: за 4800 карбованців парафіяни уступили церкву Комітету), способи демонтажу, перевезення і зведення пам'ятки на новому місці, реставрації іконостасу. У звітах зазначається, що під час реставрації ікон першого ярусу за участі члена Імператорської Вченої Архівної Комісії П. Покришкіна був відкритий чудово збережений нижній шар живопису ХVІІІ століття.

Владика Іоанн (Смирнов).

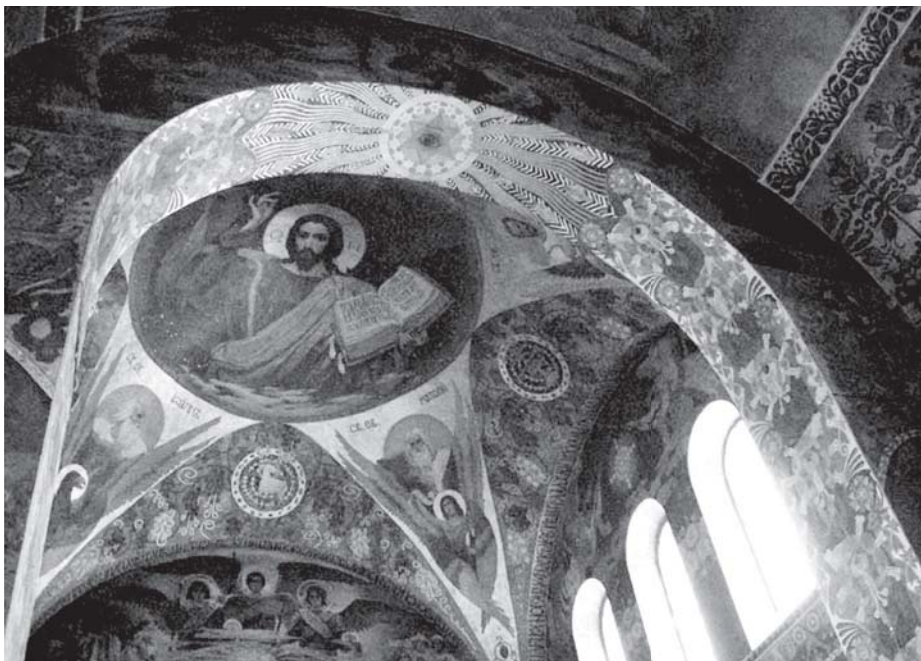

Іван Францевич Павловський.

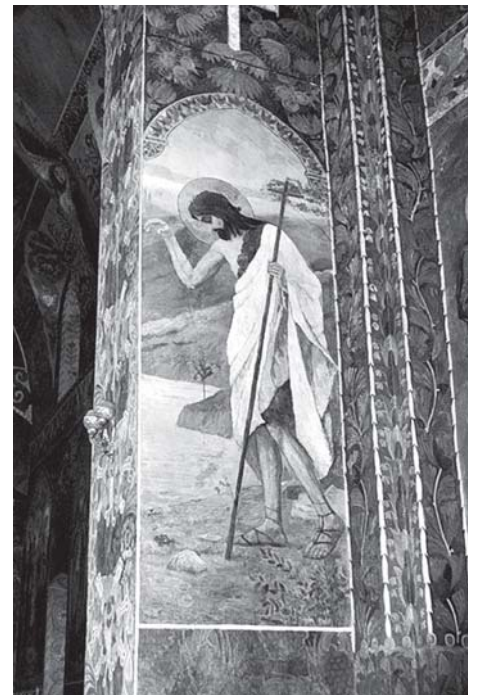
В результаті величезної роботи старовинну церкву перенесли до Полтави, звели на подвір'ї архієрейського дому і 28 червня 1909 року освятили. Це був етапний момент: на наукових засадах відбулася музеєфікація Покровського храму — видатної пам'ятки вітчизняного зодчества, реліквії українського народу.

Власне, на кожному засіданні Комітету розглядали питання про стан старих храмів єпархії. У разі потреби здійснювали реставрацію споруд. Усі церкви було сфотографовано й отримані фото занесено до спеціального альбому (дозвіл на фотографування від Комітету мали його члени Й. Хмелевський і В. Бучневич).

Значна увага приділялася Комітетом і охороні та опису документального матеріалу колишніх протопопських правлень, який знаходився в архівах повітових міст. За постановою Комітету градські протоієреї отримали спеціальні інструкції щодо

Розписи Сампсонівського храму.

Полтавського краю

Сампсонівський храм і братська могила на Полі Полтавської битви. Дореволюційна фотографія.

наявних історичних документів та їх збереження на місцях. Водночас члени Комітету збирали свідчення про засновників храмів та монастирів, використовуючи так звані «церковні літописи», систематизували їх і вводили до наукового обігу.

На запрошення Імператорського Московського Археологічного Товариства Полтавський Церковний Історико-Археологічний Комітет узяв діяльну участь у XIV Всеросійському Археологічному з'їзді, який відбувся у серпні 1908 року в Чернігові. Наукова спільнота високо оцінила діяльність наших земляків. У документах з'їзду зазначалося, що із 30 установ, що діють у Росії, особливої уваги заслуговують три, і серед них — Полтавська. У роботі з'їзду взяли активну участь полтавські дослідники. Зокрема, В. Пархоменко виступив із науковою доповіддю, він же виконував обов'язки секретаря секції церковних старожитностей. В. Трипольський (на цей час завідувач Полтавським Давньосховищем) на з'їзді представив виставку полтавських старожитностей: плащаницю 1466 року, хрест домонгольського періоду, срібну чашу XVI століття, декілька рукописних книг XV–XVI століть. Полтавська делегація від імені Комітету взяла участь у святкуванні тисячолітнього ювілею Чернігова, привітавши місто-ювіляр вітальною адресою. За участь у роботі XIV Археологічного з'їзду і організовану на ньому виставку Полтавський Церковний Історико-Археологічний Комітет отримав подяку від Чернігівського Церковного Історико-Археологічного Комітету та Імператорського Московського Археологічного Товариства.

Володимир Пархоменко, на запрошення Імператорського Московського Археологічного Товариства, взяв діяльну участь у підготовці й проведенні XV Археологічного з'їзду, що відбувся в липні 1911 року в Новгороді. Науковець представив роботу Полтавського Комітету й подав анотацію унікальних речей Давньосховища. На з'їзді жваво обговорювали питання реорганізації системи охорони пам'яток церковної старовини. Але було визнано доцільним зберегти систему, що склалася завдяки зусиллям Церковних Історико-Археологічних Комітетів.

На кінець 1909 року, тобто за три роки функціонування, у Полтавському Давньосховищі було зібрано 1150 предметів. Каталог експонатів уклав завідувач музеєм В. Трипольський. 20 екземплярів цього каталогу з фототипіями найцінніших речей Давньосховища було виготовлено для вручення імператору і царській родині під час урочистостей з нагоди 200-річчя Полтавської битви.

Показовою є характеристика колекції Полтавського Давньосховища, написана професором Київського університету святого. Володимира В. Перетцом (відомим знавцем археології) у червні 1910 року: «Давньосховище багате на пам'ятки старовини... в ньому є унікальні зразки давнього шитва XVII–XVIII століть, плащаниці XV–XVIII століть, серед яких привертає увагу плащаниця 1466 року з

вишитим записом, котрий сповіщає, що ця плащаниця була вишита кн. Єленою. Є в Давньосховищі хрести, панатії, художньої роботи ікони XVII–XVIII століть. Особливо привертають увагу ікони «Святе сімейство», «Апостол Петро» у вигляді типового українця, «Великомучениця Варвара», картини «Страшного Суду» із значною кількістю місцевих деталей». Велику цікавість київського науковця та його стипендіатів викликала колекція рукописів і стародруків, і передусім найвидатніша пам'ятка — Пересопницьке Євангеліє: «В Полтаві, в Єпархіальному Давньосховищі, — писав В. Перетц, — я перш за все оглянув Пересопницьке Євангеліє. Хто не бачив у натурі орнаментів Пересопницького рукопису, той не має ніякого уявлення про цю пам'ятку старовинного мистецтва: вишуканість малюнку в стилі Відродження, ще не звуженого малодосвідченими рисувальниками, різноманітність, свіжість і міцність фарб вказують на те, що над художнім оздобленням трудився неабиякий майстер свого часу, до якого далеко іншим, які залишили свій слід у мистецтві Євангелій та інших рукописів XVI століття». Тоді ж за ініціативи вчених у Давньосховищі працювала особлива переписувачка, яка й переписала Пересопницьке Євангеліє для його подальшого дослідження і перевидання у Києві. Висока оцінка колекції Давньосховища В. Перетцом була прокоментована у звіті наукового секретаря Полтавського Церковного Історико-Археологічного Комітету І. Авраменка за п'ятиріччя діяльності: «Ці відгуки красномовно свідчать про те, що не даремно Полтавські Архіпастирі трудяться над збиранням пам'яток старовини у своє Давньосховище. Останнє є новим джерелом, звідки беруть свій початок нові археологічні труди вчених дослідників».

Діяльним членом Полтавського Церковного Історико-Археологічного Комітету і членом Ради Комітету був І. Ф. Павловський, котрий збирав матеріали за історії єпархії, виступав із доповідями на засіданнях Комітету. Івана Францевича називають «батьком» музею Полтавської битви на Шведській Могилі, бо саме він іще 1895 року виступив із ініціативою створення такого музею і з того часу доклав чимало зусиль для його відкриття.

Здійснити задуми стало можливим за підтримки Полтавського Церковного Історико-Археологічного Комітету і Владики Іоанна особисто. Хронологію цієї епохальної роботи можна відновити на основі документів Комітету. 16 січня 1907 року з ініціативи Владики Іоанна обговорювалося питання про відкриття при Комітеті особливого музею на Полі Полтавської битви, присвяченого цій події. Тоді ж І. Ф. Павловський отримав завдання розробити проект заходів щодо створення музею і розпочати збір експонатів до нього. Робота здійснювалася по декількох напрямках. Перш за все, йшлося про розшук потрібних матеріалів.

До співпраці було запрошено провідні музейні установи, архіви, бібліотеки Києва, Чернігова, Харкова, Москви, Санкт-Петербурга, Стокгольма, а також Полтавської губернії. Комітет надавав

кошти на придбання речей, фотографування пам'яток, виготовлення їх моделей тощо.

На листопад 1907 року І. Ф. Павловський виокремив у Давньосховищі 35 експонатів для майбутньої збірки. 2 вересня 1907 року Владика Іоанн освятив закладення на Полі Полтавської битви будинку майбутнього музею. Й до часу його відкриття — 26 червня 1909 року — Комітет на своїх засіданнях розглядав стан підготовки, збір експонатів, компонування експозиції, до якого були залучені, окрім І. Ф. Павловського, й члени Ради Комітету.

Будівлю музею зводили на території, за якою ще у XVIII столітті закріпилася народна назва «Шведська Могила». Насправді ж тут знаходилося братське поховання воїнів російської армії і побудована в середині XIX століття Сампсонівська церква. До 200-річчя Полтавської битви Полтавський Церковний Історико-Археологічний Комітет за підтримки «Міжвідомчої державної комісії з підготовки святкування 200-річчя Полтавської битви» провів облаштування території Шведської Могили: до Сампсонівської церкви була добудована вхідна частина з дзвіницею, а в основі кургану братської могили споруджено мурований склеп, в якому створили церкву святих апостолів Петра і Павла. Всі роботи були здійснені за проектом єпархіального архітектора, члена Полтавського Церковного Історико-Археологічного Комітету С. В. Носова, а розписи в обох храмах виконав єпархіальний художник і теж член Комітету О. Я. Сокол. Також роботами з облаштування Шведської Могили опікувався священник Сампсонівського храму Л. Діатолович, член Комітету.

Коштом Комітету був виготовлений і ювілейний альбом із фотографіями пам'яток, пов'язаних із Полтавською битвою, виконаними фотографом Й. Хмелевським, у тому числі фото розписів в інтер'єрах Сампсонівської церкви і храму святих апостолів Петра і Павла. Нині цей альбом становить виняткову історичну й мистецьку цінність.

І надалі Полтавський Церковний Історико-Археологічний Комітет продовжував опікуватися пам'ятками на Шведській Могилі. З метою розширення музею Полтавської битви у 1910 році до споруди добудували два бічних приміщення. Виділялися кошти на поповнення експозиції, на господарські потреби тощо. Отже, під патронатом Полтавського Церковного Історико-Археологічного Комітету знаходилося два музеї: Полтавської битви на Шведській Могилі й Давньосховище в архієрейському будинку. Під час Першої Світової війни, з дозволу Комітету, в деяких приміщеннях архієрейського будинку облаштовували госпіталь. Тоді ж унікальну колекцію Давньосховища було передано до природничо-історичного музею Полтавського губернського земства.

Після жовтневого перевороту в Петрограді 1917 року Полтавський Церковний Історико-Археологічний Комітет припинив свою роботу. З колекції музею Полтавської битви на Шведській Могилі та Давньосховища збереглося небагато експонатів, а Пересопницьке Євангеліє після Другої Світової війни потрапило до фондів заповідника «Києво-Печерська Лавра».

Отже, Полтавський Церковний Історико-Археологічний Комітет, створений як з науковою, так і пам'яткоохоронною метою, сприяв формуванню на Полтавщині музейної справи, започаткував музеєфікацію церков, створив літопис полтавських храмів у фотоальбомі, увів до наукового обігу чимало документів, що мають церковне і загальноісторичне значення, долучився до заснування музею Полтавської битви.

*Людмила Шендрик,
заступник директора
з наукової роботи Державного
історико-культурного заповідника
«Полтавської битви».*

Біографічні відомості про архієпископа Іоанна (Смирнова)

Архієпископ Іоанн (Смирнов) народився 24 серпня 1844 року в селі Красне Муромського повіту Володимирської губернії у родині потомствених священників.

У 1863 році він закінчив Володимирську Духовну семінарію, а у 1867-му — Санкт-Петербурзьку Духовну академію зі ступенем кандидата богослов'я. Згодом майбутнього архієпископа було рукоположено в ієреї та призначено ректором Рязанської Духовної семінарії. Близько двадцяти років служіння у цьому навчальному закладі розкрили неабияку наукову обдарованість Іоанна Смирнова. У своїх працях він висвітлював екзегетику книг малих пророків Старого Завіту. Характерно при цьому, що з особливою цікавістю майбутній архієпископ вивчав історичні аспекти обраної теми, зокрема описи обставин епохи.

1901 року Іоанн Смирнов прийняв постриг і через певний час очолив Полтавську кафедру. Роки його єпископського служіння у Полтаві (1904–1910) збіглися з піднесенням історичної науки в Російській імперії. За оцінками сучасних вчених, період кінця XIX — початку XX століття відзначався утвердженням державницького підходу до організації вивчення подій минулого, в тому числі історії церковного життя. Відтоді визначальну роль у розгортанні історичних досліджень почали відігравати наукові установи, товариства, друковані органи, які діяли в столиці й губернських містах.

Цей напрям роботи підхопили й на Полтавщині. Єпископ Іоанн став одним із ініціаторів розвитку церковного краєзнавства, зумів згуртувати місцевих науковців і підтримати їхні дослідницькі прагнення. 1906 року завдяки його діяльності при Полтавському єпархіальному управлінні було створено Археологічний Комітет і музей церковних старожитностей.

З 1910 по 1917 роки єпископ Іоанн (Смирнов) очолював Ризьку й Литавську кафедри. На той час це було непросте служіння: історично Прибалтика відзначалася національною й конфесійною неоднорідністю. Біографи Владики підкреслюють, що за складом душі він був людиною миру, вмів встановлювати й підтримувати мир і спокій серед підлеглих за будь-яких несприятливих умов.

А ситуація у Росії, справді, була неспокійною: 1914 року розпочалася Світова війна. Єпархія, яку очолював Владика Іоанн (на той час уже архієпископ), опинилася у прифронтовій смузі. У цей період під керівництвом архієпископа було розгорнуто пункти допомоги пораненим, єпархія взяла на себе турботу про вдів і сиріт.

У ході подій 1917 року архієпископ Іоанн притримувався нейтральної позиції. Він вважав, що Церква має захищати інтереси всього суспільства і стояти над політикою.

Того ж року Владика Іоанн був переведений до Рязані, де став архієпископом Рязанським і Зарайським. Земне життя архієпископа Іоанна скінчилося 14 жовтня 1919 року. Поховання померлого відбувалося у хаосі громадянської війни, тож місце, де упокоївся Владика Іоанн, невідоме.

Великою є заслуга Полтавського архієпископа у справі організації наукових і музейних осередків краю. Завдяки його знанням і енергії безцінні пам'ятки церковного зодчества, художні цінності, що виявляють духовну силу Православ'я, було збережено для наступних поколінь.

Від редакції: тема церковної історії, археології та архівної справи вивчалася багатьма полтавськими науковцями дореволюційного часу, зокрема І. Ф. Павловським. Розповідь про нього буде надруковано в одному з наступних номерів газети.

Священнослужителі Полтавської єпархії передають гуманітарну допомогу для Лисичанської лікарні. Грудень 2014 року.

Організовуючи збір гуманітарної допомоги для сходу України, де триває неоголошена війна, Полтавська єпархія Української Православної Церкви, звичайно ж, щоразу сподівається на підтримку своїх прихожан та інших небайдужих людей. Жертводавці допомагають переважно фінансово. На зібрані кошти зазвичай закуповуються обмундирування, продукти харчування, медикаменти — тобто те, чого реально потребують військовослужбовці,

мирне населення, лікарні. Здатність співпереживати й милосердствувати завжди викликає повагу. Але іноді порив якоїсь небайдужої душі особливо зворушує.

Ранком 16 грудня до єпархіального управління прийшла пенсіонерка, назвалася Лідією, — не пошкодувала сил і часу, щоб передати військовослужбовцям пачку теплих шкарпеток. Спонукав її до цього телевізійний репортаж із повідомленням зі сходу, що солдатам видали лише по одній парі шкарпеток.

Допомога небайдужих

Діждавшись пенсії, жінка на сто гривень купила теплі подарунки. Цю свою лепту, що аж ніяк не від недостатку, а від бідності, вона передала для доставки в зону АТО.

Не можуть залишатися осторонь трагедії на сході й мешканці Котельви. Вони згуртувалися навколо настоятеля Вознесенського храму ієрея Миколая Ковальова та заступника голови райради Володимира Товми. Як розповідає отець Миколай, все почалося восени з неумисної зустрічі й спонтанної розмови: представник влади хотів їхати з гуманітарною допомогою для військовиків, але не мав транспорту, а священник мав і транспорт, і бажання, але не мав прямого виходу на військові частини. Відтоді батюшка-водій із депутатом-штурманом здійснили вже не одну поїздку. Краматорськ, Слов'янськ, Щастя, Маріуполь — скрізь вони були бажаними гостями. Пункт призначення обирають не випадково, завжди їдуть у частини, де служать котелевські хлопці — загалом їх в армійських лавах нині до тридцяти чоловік. Але не тільки їхні

мами, дружини та наречені передають пиріжки та речі. Чимало земляків, зокрема й ТОВ «Агрофірма «Маяк», долучилися до справи. А зайвого в таких передачах не буває.

— Коли вперше приїхали, знайшли своїх і передали гостинці, то відчули себе незручно, — зізнається отець Миколай. — Поруч із нашими земляками служать же й інші. Наші радіють, а інші дивляться... Досвід цей засвоїли: того разу витратили всі гроші, що мали, щоб купити необхідне усім, а в подальшому думали заздалегідь про весь гурт, який нас зустріне.

Отця Миколая та Володимира Товму вже знають і навіть чекають на блокпостах, «ведуть» у часі. У зону безпосередніх бойових дій не пропускають, так що особливої небезпеки, як вважають добродіючі, в подорожах немає. А якби були... У душі отця Миколая нині найбільше знаходять відгук Євангельські слова: «Немає більшої любові від тієї, як хто покладе душу свою за друзів своїх».

Нагодуй голодного, дай пити спраглому...

Традиції милосердя склалися в Церкві Христовій століттями, маючи тверду основу в заповідях Спасителя та святоотцівських настановах про любов і допомогу ближнім. У Святому Євангелії знаходимо розповідь про те, як Господь наш Ісус Христос нагодував п'ять тисяч чоловік п'ятьма хлібами і двома рибами (Мф. 14:14–22).

Уже в перших громадах християн формувалася система піклування про нужденних, у них було яскраво виражене прагнення надавати допомогу бідним і хворим. Із прийняттям християнства і Русь сприйняла як природну цю форму прояву любові. Святий князь Володимир, прозрівши в купелі Хрещення не тільки тілесно, а передусім духовно, кардинально змінив ставлення до життя, бачить свій княжий обов'язок у служінні людям, виявляє співчуття, діяльну любов і дивовижну щедрість. Нужденим дозволялося приходити на княжий двір, де їх обов'язково мали нагодувати, а хворим надати необхідну допомогу. Для немічних, які були не в змозі прийти самостійно, відправлялися вози, навантажені їжею.

Услід за святим рівноапостольним князем до світла Христового приходив народ. Віру, запалену в серцях, із молоком матері всотують нащадки... Людинолюбство, справжнє, непоказне, як основа буття, основа особистого й родинного життя, основа життя суспільного й навіть державного, стає невід'ємною рисою наших православних співвітчизників. А серцевиною милосердного служіння стає Церква. Її обителі з богадільнями, лікарнями, сиротинцями — притулки для убогих, хворих, престарілих, сиріт. Її амвони — училища благочестя і любові для народу. Її школи — осередки грамотності для пізнання Євангельського слова.

Намагаючись іти за Христом і наслідувати приклад милосердних попередників, іноки монастирів і прихожани храмів Полтавської єпархії трудяться на ниві добрих справ у міру можливостей. У християнстві не прийнято афішувати свої труди, за словом Господа: «коли чиниш милостиню, хай ліва рука твоя не знатиме, що робить права» (Мф. 6:3). Це стосується людини особисто. А от соціальне служіння православних громад навряд чи варто приховувати: по-перше, марно — воно й так на виду, по-друге, така діяльність може залучити чимале коло добровольців, зокрема й нецерковних, які щиро прагнуть допомогти.

Яскравий приклад такої співпраці бачимо на приході Полтавського кафедрального собору на честь преподобномученика Макарія Каневського. Вже п'ятнадцять років у період із листопада до свята Входу Господнього в Єрусалим щонеділі й у дні великих свят, з благословення Високопреосвященнішого митрополита Полтавського і Миргородського Філіппа, на соборному дворі годують благодійними обідами незаможних та знедолених. Паспортів і довідок про соціальний стан, звісно, не питають. Пригощають усіх, хто приходить, виконуючи слово Христа: «кожному, хто в тебе просить, подай» (Лк. 6:30). З року в рік людей не стає менше, і не бідніє рука тих, хто дає.

Члени громади собору, згуртовані прихожанкою Ольгою Мюллер, закуповують продукти й готують. Фінансово підтримує благодійництво всі ці роки німецький журналіст і добродієць Іоханнес Капс — керівник проекту товариства «Допоможемо разом усією землею Фільдер», що діє в рамках тривалого й багатогранного партнерства між містами Фільдерштадта і Полтавою.

...І цієї, третьої, неділі Успенського посту під стінами

Трапезники у Мгарському монастирі.

кафедрального собору Полтави спостерігається пожвавлення: це в чергу за безкоштовним обідом збираються люди. Коли закінчиться літургія, чергу поповнять прихожани храму. У багатьох при собі як мінімум один пакет із порожніми баночками, пластмасовими відерцями. Харчі беруть про запас, до наступного дня. Меню доволі багате: пісний борщ із рибними консервами, гречана каша, салат із капусти і венигрет, рибні котлети, компот. «Таким стравам позаздрить будь-який ресторан, — говорить, усміхаючись, прихожанка Надія. — Пенсія настільки мізерна, що її часто не вистачає до кінця місяця. А пообідаю тут — якусь копійечку збережу».

Уже близько року підтримують людей благодійними обідами й у Мгарському Спасо-Преображенському монастирі. Влаштовують добродіючі трапези монастирським коштом і на пожертви богомольців. За цей час для братії та відвідувачів обителі приготували трапезу стало спільною справою: на монастирській кухні поруч із послушниками трудяться миряни.

Молитва перед трапезою на подвір'ї Макаріївського собору.

Черга до трапези доволі різномасштабна — у ній і прихожани, і паломники, що приїждять до монастиря з усіх куточків православної Русі, й жителі найближчих сіл. Та скільки б не було трапезників, харчів, із

ласки Божої, завжди вистачає для всіх. Не забуває Господь про нужденних. А тим, хто трудиться для них, віримо, скаже колись: «Я був голодний, і ви нагодували Мене» (Мф. 25:35).

Олексій Ролік.

Детские голоса под сводами храма

Овцы доброго Пастыря

К Христу ведут множество путей. И для земного человека эти пути всегда неисповедимы, то есть непостижимы. О путях Божественного Промысла мы знаем в той мере, в какой Сам Господь нам открывает для нашего спасения. Все, что сверх этого, сокрыто в бесконечной Премудрости Божией.

Господь говорил притчами, и в одной из них было Им возведено, что только Он — Пастырь добрый, Который полагает душу и жизнь Свою за овец Своих, овец Своего стада. Только Он, заботливый добрый Пастырь, будет искать свое заблудившееся чад и вести только Ему ведомыми путями домой.

Путь к Отцу Небесному — путь скорбей, преодоления немощей человеческих, покаяния и стремления к безграничной всепокрывающей любви. Для Господа нет ничего невозможного. И для каждого человека уготована Его ноша, иго, бремя, нести которое легко, ибо это бремя и есть любовь.

Через Своего апостола Павла Господь нам указал путь к блаженству вечной жизни: это существование ради ближних. Это любовь, не ведающая условий и границ, готовность жертвовать всем, не требуя ничего взамен. Умение прощать нанесенные обиды.

Дети в храме

В прошлом учебном году я вела один из предметов в воскресной школе. В группу ходили детишки возрастом от восьми до четырнадцати лет, и слово «ходили» в этом контексте абсолютно не отражает их горячего энтузиазма и желания быть на занятиях. Им нравилось все. На богослужениях небольшой храм одной из епархий Украинской Православной Церкви вмещал в себя удивительным образом такое количество народа, что по всем законам физики это было практически сделать невозможно.

К концу службы в храм заходили мамочки с грудничками, неся их ко Причастию. Дети всех возрастов выстраивались вслед за мамами с младенцами. И батюшки, причащающие детей, очень редко переспрашивали имя причастника. Дети там были своими, родными, теми близкими, ради которых надо жертвовать всем, чем можешь в данный момент. Эти же батюшки также редко спрашивали имена их родителей, так как невозможно забыть постоянных прихожан, которые, как минимум, каждое воскресенье присутствовали в храме всем своим семейством, от мала до велика, и подходили к Святым Дарам.

К сожалению, в моей семье было все не так. К вере я пришла вопреки настроениям в родительской семье. А вот своей дочери мне очень хотелось показать красоту, чистоту, глубину Православия. Когда мы с ней в первый раз пришли в один из известных монастырей, в окружении великолепия ей запомнилось больше всего то, как нам в очень некорректной форме были сделаны замечания относительно одежды. И мое чад не поверило в то, что нам хотят именно добра. И очень сложно было потом убеждать и доказывать, что недоверие к людям, способным нахамить и обидеть в святом месте, не стоит автоматически переносить на всю Святую Церковь.

В чем секрет: почему дети ходят в наш храм?

Так в чем же секрет того, что дети ходят в наш храм? Да только в том, что они там нужны. Они знают и чувствуют себя

неотъемлемой частью церковного прихода, большой семьи. Мальчики с трепетом и благоговением ждут своего назначения прислуживать в алтаре. Девочки всегда готовы помочь в уборке и прочих хозяйственных работах. Детворе интересно на занятиях в воскресной школе, настолько эти занятия увлекательны, познавательны, динамичны.

К примеру, одно из занятий мы посвятили сказкам и сказателям. Ведь всем было интересно узнать, что герой русских былин Илья Муромец ныне почивает своими святыми мощами в Киево-Печерской Лавре. Там же и Нестор Летописец, написавший «Повесть временных лет», которую большинство ребят-школьников уже «проходили» в школе. А как поэтично описан подвиг любимого всеми святого Георгия Победоносца в стихотворении Бориса Пастернака «Сказка»! Вот некоторые строфы:

Встарь, во время оно,
В сказочном краю
Пробирался конный
Степью да репью.

Он спешил на сечу,
А в степной пыли
Темный лес навстречу
Вырастал вдаль...

И увидел конный,
И приник к копыю,
Голову дракона,
Хвост и чешую.

Пламенем из зева
Рассеивал он свет,
В три кольца вокруг девы
Обмотав хребет...

Интересна и сказочная этимология. Воплощение зла Баба Яга названа так потому, что в седую древность, когда начали слагать сказки, слово «ягая» означало — злая. А почему избушка ее была на курьих ножках? Да потому что изба на сваях требовала дополнительной защиты. Сваи обрабатывали специальными составами и «курили» для придания им прочности. Курные ножки со временем в сказочных пересказах превращаются в курьи.

И наш Иван-дурак получил обидное прозвище только потому, что в те времена в многодетных семьях нарекали именами первенца и второго ребенка, считая их первым сыном, вторым сыном. А всем последующим везло меньше, им не присваивался «порядковый номер», а именовались и воспринимались они

как «последующие», «другие». Третий сын Иван-другак (другой) постепенно утратил одну букву и получил пренебрежительный оттенок прозвища.

Разумеется, непросто и находить информацию, и находить подход к детям, жертвовать своим личным свободным временем, но то, что во дворе около храма всегда есть дети, в этом заслуга настоятеля храма, сгруппировавшего вокруг себя неравнодушных, творчески активных верующих людей.

А теперь время задать второй вопрос: почему дети не ходят в храм?

И на первом месте в ряду причин всегда будет стоять скука детей и нежелание взрослых видеть детишек постоянно в храме, помогать им в повседневных детских проблемах, вникать в их подростковые сложности и противоречия. Детское сердце необычайно отзывчивое, достучаться до него очень легко, если готов жертвовать своим комфортом, спокойствием, если действительно любишь детей.

Недавно услышала разговор одного молодого батюшки. Он сетовал, что в храме нет детей, что родители несут крестить младенцев и больше не появляются. На робкие мои попытки привести в пример ситуацию из «моего» храма, где возникают проблемы другого характера — как разместить незапланированное количество детей, приходящих на занятия в воскресную школу и приводящих с собой новых и новых друзей, батюшка ответил, что он тоже работал бы с детьми, если бы ему их дали. Если бы чудесным образом энное количество детей появилось у него в храме. А так — где ж их брать?

Я промолчала, но, видимо, зря. Крестить идут — значит, надо удерживать родителей. Рассказать больше о Таинстве Крещения, о благодати Причастия. Позвать к себе каждого так, как бы позвал Христос.

И если люди среднего возраста и пожилые приходят в Дом Господень, то можно (и есть тому примеры) найти в себе силы и организовать чаепития или утренники с их внуками. И пресловутые бабушки, пытающиеся реализовать себя путем одергивания молодежи и наведения им в храме ярлыков, вдруг изменяться в лучшую сторону и поймут раз и навсегда: если Господь привел человека в храм в первый раз, надо постараться, чтобы этот раз не был единственным и последним.

Таковых есть Царствие Небесное

Маленькие звери ушли из большого города и собрались в большом лесу.

Маленькие звери — это маленький барсук, маленькая косуля, маленький кот, большая по сравнению с ним лама и еще меньше кота енот.

Они пекут пироги из малины и мяты, варят компот.

Маленькие лапки, уши маленькие, еще меньше рот, а души — большие и могут постичь красу сияния севера, свежесть утренних заспанных крыш, цветение клевера, аромат пирогов мятно-малиновых.

Они понимают, откуда берутся приливы.

Они — это маленькие звери.

Среди маленьких зверей был маленький пони. Малыш по имени Флай. Маленький пони ушел обратно в большой город. Он не смог отречься от имени.

У маленьких зверей уже нет имен, нет названий видов, пород, нет слов «маленький» и «большой».

Маленькие звери не знают грехов, но знают любовь.

Ту, что снимает с сердец твердь эгоцентричных оков.

Маленькие звери с большими душами.

Если бы души определяли внешность — маленький рот, маленькое ухо, маленькая кость превратились бы в огромные и сделанные из лунного камня.

Маленькие звери стали бы гигантами — в одночасье и каменными, и уязвимыми.

Маленькие звери знают любовь.

Они собирают ягоды алые, дают и получают сок.

Добавляют пепел сожженной сосны, алый цветок, горсть звездной энергии, вишни кость.

Это — дар звериных сердец.

Маленькие звери знают любовь. Маленькие звери также знают людей. Поэтому знают и боль.

Маленькие звери в вечности плывущем неземном лесу.

Маленькие звери — это людьми убитые барсук, косуля, кот, лама и енот.

Пони Флай — еще живет. Пони Флай катает в цирке ребятню и ест овес. У него плешивый бок, порезан нос.

Хромая лапа. Над Флаем человек руку с плетью занес.

...И вот он в том лесу, где милый маленький барсук и все его друзья.

Моя дочь написала это пронизанное болью и пронзительное лироэпическое стихотворение этой весной, а летом ее сбила машина. Господь забрал ее к Себе. Когда доченька была еще подростком, я ходила с ней в храмы в надежде на то, что она станет верующим человеком. Но она, человек с прекрасной доброй душой, ушла в Вечность, так и не почувствовав себя в Божьем храме своей, не чужой. И сейчас это моя постоянная боль.

Поэтому я прошу всех помнить слова нашего Спасителя: «Пустите детей и не препятствуйте им приходить ко Мне, ибо таковых есть Царствие Небесное» (Мф. 19:14).

Алла Овдиенко.

Неложное Упование

За грядущим лет, пронёсшихся в человеческой истории как один день, а в отдельных человеческих жизнях прошедших, может быть, как караван в пустыне испытаний, иногда вдруг Десницей Божией приоткрывается донныне сокрытое — и становятся видны на песке времени следы давно ушедших от нас собратий. И оказывается, что мы идём за ними вслед, а они были и остаются нам близки своими действиями, молитвами, болью, подвигом, радостями...

Одна из таких нитей, связующих православных людей с предшественниками, — святыня Полтавского Крестовоздвиженского монастыря чудотворная икона Пресвятой Богородицы «Упование всех концов земли» (на фото сверху). Её история — это молитва иконописца Даниила и тысяч верующих полтавчан, это и трагедия безверия тоже тысяч наших соотечественников, это и подвиг священномученика Полтавского Василия, и радость обретения навсегда, казалось, утраченной святыни, и вновь возрождение веры...

И вот милостью Божией открывается новая страница в летописи полтавского Богородичного образа: оказывается, существует ещё один список иконы. О нём поведала старший научный сотрудник Центрального музея древнерусской культуры и искусства имени Андрея Рублёва в г. Москве Светлана Александровна Кириянова на одной из Международных конференций молодых специалистов «Актуальные проблемы теории и истории искусства», проводимых в России отделением искусствоведения исторического факультета Санкт-Петербургского госуниверситета и отделением истории и теории искусства исторического факультета Московского госуниверситета имени М. В. Ломоносова совместно с Государственным Эрмитажем.

Мы благодарим Светлану Александровну Кириянову за предоставление своего исследования для публикации в «Ведомостях Полтавской епархии».

Автор уточняет, что, к сожалению, пусть иконы в музей проследить не представляется возможным.

Это вполне объяснимо. Икона попала в музей из Всесоюзного художественно-производственного объединения им. Е. Вучетича, которое являлось исполнителем государственной программы пополнения музейных фондов на уровне союзных республик. В своё время предметы искусства часто попадали в такие центры безо всяких документов, а оттуда уже распределялись по музеям.

И всё же можем выдвинуть одно предположение «путешествия» иконы из Полтавы или её окрестностей в Москву. Внимательный читатель «Ведомостей Полтавской епархии», безусловно, помнит повествования о праведнике нашей земли игумене Иоанне (Котляревском), последнем священнике Преображенского храма бывшего Матвеевского скита Свято-Троицкого Велико-Будищанского монастыря. Перед закрытием властями храма в 1961 году отец Иоанн постарался наиболее ценные иконы отдать в музей. Делалось это, разумеется, с большой осторожностью, тайно. Точно известно о его поездках в Киев с намерением договориться с музейными работниками. Ездил отец Иоанн и в Москву. Что и как было передано в музейные хранилища и в какие именно, остаётся от нас сокрытым. Вполне может быть, что икона «Упование всех концов земли» сохранена трудами игумена Иоанна.

Впрочем, кто бы ни был орудием Промысла Божия, поклонимся в благодарности сердца этим труженикам и возложим, как и они, упование в своих надеждах на Заступницу рода христианского — Упование всех концов земли.

Об иконе «Богом

В Музее имени Андрея Рублёва хранится икона редкой иконографии, поступившая в музей в 1988 году через Всероссийское художественно-промышленное объединение им. Вучетича (КП 4394, инв. 2094-1)¹. На ней представлено заключённое в овальный перевитый красной лентой венок погрудное изображение Богоматери в синем мафории с красным исподом в трёхчетвертном повороте влево. Взгляд её опущен, руки сложены в молитвенном жесте, из-под мафория видны волосы. По углам иконы надпись — «упование // всех // концев // земли», а по обеим сторонам от нимба Богоматери — «д(е)ва мариамъ». Икона относится ко второй половине XIX века, она выполнена в технике темперной живописи — тонкими и деликатными мазками, мягкими переходами тонов на лице и более грубыми приёмами на одеждах и венке.

Подобная икона не упоминается ни в традиционном православном месяцеслове, ни в своде чтимых Богородичных икон, собранных Е. Н. Поселяниным [3]. Однако удалось установить, что икона с таким названием является местночтимой святыней Полтавской епархии. Прославилась она в Полтавском Крестовоздвиженском монастыре. Местная традиция сообщает следующее предание о возникновении образа. В начале XIX века в келии на колокольне Полтавского Крестовоздвиженского монастыря подвизался инок Даниил Московченко. Будучи иконописцем (и по некоторым сведениям, возглавляя иконописную школу при монастыре), он в 1821 году написал красками на стене по штукатурке изображение скорбящей Богоматери и сделал надпись: «Дева Мариамъ. Упование всех концев земли». Позже

Даниил отправился в Киево-Печерскую лавру и там окончил жизнь под именем Ефрема. Написанная же им икона осталась неотделимой от стены. За десятилетия, что прошли, икону не единожды забеливали и даже заштукатуривали. Но побелка и штукатурка каждый раз осыпались, открывая изображение. В скором времени образ стал почитаться чудотворным. На колокольне освятили престол, возникла церковь. В 1923 году Крестовоздвиженская обитель была закрыта. Колокольню, как и весь монастырь, разрушили, образ Богоматери был утрачен.

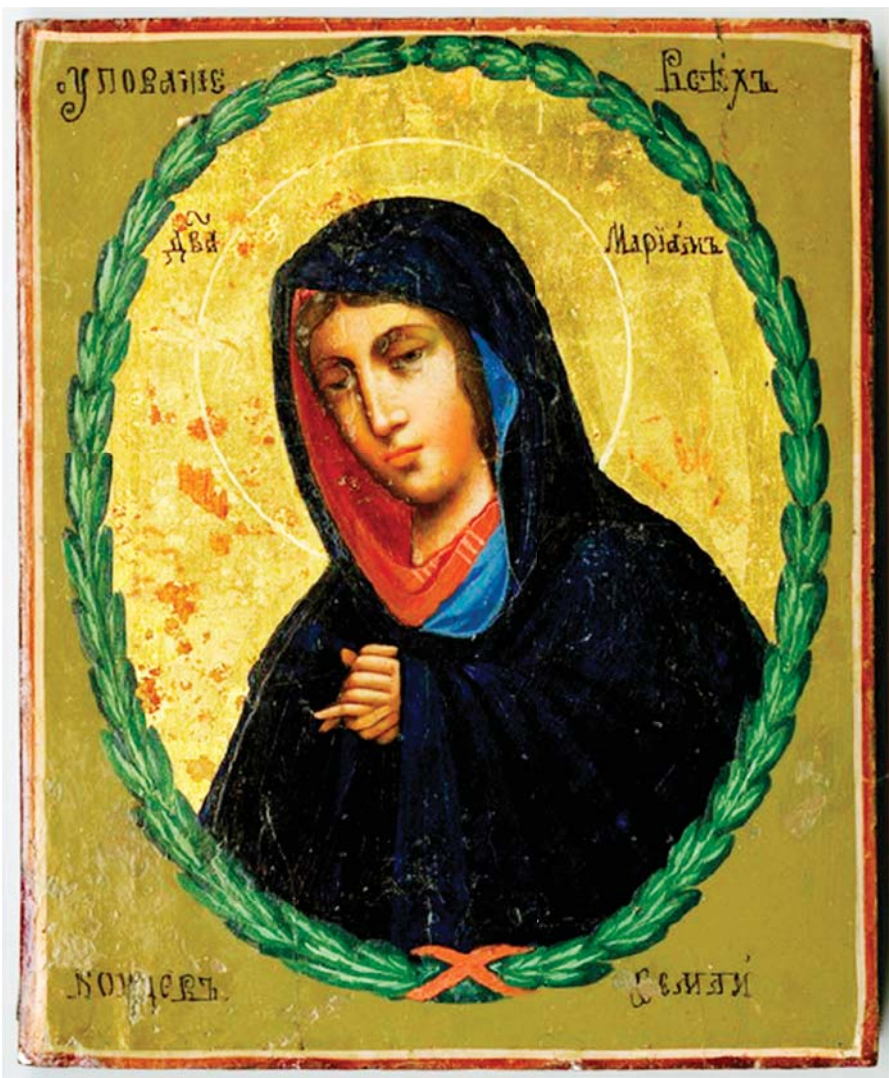
По официальным сведениям Полтавской епархии считается, что сохранился единственный список образа того времени — икона, которая была келейной у священномученика Василия (Зеленцова), епископа Прилукского (+ 1930) [5]. Кем и при каких обстоятельствах она была сделана, неизвестно. Этот список особенно почитался благочестивыми полтавчанами. Долгое время икону сохраняла некая Иулиания, позже образ находился в Свято-Макариевском кафедральном соборе. После возрождения в начале 1980-х годов Крестовоздвиженского монастыря икона, по просьбе насельниц обители, была перенесена сначала в монастырский храм в честь преподобного Серафима Саровского, после — в храм святого Симеона Богоприимца, а затем в Крестовоздвиженский собор, где почитается и по сей день.

Таким образом, представляется, что икона из Музея имени Андрея Рублёва является редчайшим списком с чудотворной полтавской иконы. К сожалению, музеи города Полтавы на данный момент не могут дать ответ на запрос, есть ли в их фондах подобные иконы, однако по публикациям и исследованиям они неизвестны.

Икона Богоматери Ахтырская. Вторая половина XIX века. Из частного собрания.

«Богоматер Упование всех концов земли»

Икона «Упование всех концов земли» из музея имени Андрея Рублёва.

Иконография данного образа относится к типу Богоматери без Младенца, восходящему к западноевропейским образцам. Есть два варианта возможной трактовки данной иконографии. С одной стороны, данный вариант очень близок к изображениям Скорбящей Богоматери, или Mater Dolorosa. В частности, рассматриваемый памятник схож с образами Богоматери, созданными флорентийским художником Карло Дольчи (1616–1686). Например, с полотном «Mater Dolorosa» (ок. 1655 года, Музей западного искусства, Токио), где помимо общей композиции (погрудное изображение, трёхчетвертной поворот, опущенный взгляд, сложенные руки, синий цвет мафория) схожим является тот момент, что полуфигура Богоматери заключена в овал. С другой стороны, подобный вариант погрудных изображений Богоматери характерен также для западноевропейского типа изображений Девы Марии из Благовещения, сходство с которыми можно проследить также по работам Карло Дольчи. Гравюры по полотнам этого художника были широко распространены, в том числе в XIX веке, и, по всей видимости, проникли на Южные территории Российской

империи, поскольку рассматриваемая икона не единственный памятник, выполненный под влиянием работ этого мастера.

Приблизительно в тот же период времени в Брянщине и Стародубье почитались образы, схожие по иконографии с рассматриваемым образом. Наиболее близка к нему икона, называемая «Богоматерь Картушинская». Этот образ прославился в 1885–1886 годах в городе Стародубе (ранее он находился в селе Картушино Стародубского уезда Черниговской губернии) [1, с. 291]. К сожалению, сохранившиеся списки или имеют не очень хорошую сохранность, или подверглись сильному дописанию в более позднее время (так, один из них в подписи назван «Утоли моя печали», что совершенно не соответствует иконографии), однако сходство очевидно: погрудное изображение Богоматери в синем мафории, заключённое в овальное обрамление. Среди отличий можно отметить отсутствие венка, живописный, а не золочёный, фон, более светлая, живописная окраска лица во втором образе.

Поясные и погрудные образы Богоматери без Младенца были распространены и почитались в XIX веке. К примеру,

Карло Дольчи. Богоматер из композиции «Благовещение». Середина XVII века. Лувр, Париж.

стоит вспомнить такие популярные образы, как «Богоматер Радость Всех Радостей» («Умиление Серафимо-Дивеевская»), «Богоматер Остробрамская», «Богоматер Умягчение злых сердец» (Семистрельная). На рассматриваемой иконе, в отличие от этих двух образов, руки Богоматери сложены в особом жесте: они не скрещены перед грудью, не сложены в молитвенном жесте ладонь к ладони, а вложены одна в другую с отставленными перекрещенными мизинцами. Такой жест не очень часто встречается как на иконах, так и на живописных полотнах. Наиболее близкий жест, например, можно обнаружить на иконе «Богоматер Ахтырская» конца XIX века из частного собрания². Отличительной деталью иконы из Музея имени Андрея Рублёва является сочетание западноевропейской иконографии с традиционным для русских икон золотым фоном, что не встречается ни на иконе, почитаемой в Полтавском монастыре, ни на близких к ней по иконографии.

Интересно, что эпитет «Упование всех концов земли» является фразой из Псалтири и относится не к Богоматери, а ко Христу: «Страшный в правосудии, услышь нас, Боже, Спаситель наш, упование всех концов земли» (Пс. 64:6). Обычно символические названия Богородичных икон, такие, как «Всех скорбящих Радость», «Гора Нерукосечная», «Умягчение злых сердец» и многие другие, заимствуются из Богородичных эпитетов, молитв и акафистов. Перенесение на образ Богоматери фразы эпитета, обращённого к Христу, является уникальным. Однако случаи, когда икона Богородицы получает название по фразе, с Богородицей не связанной, изредка встречаются. Например, в Белогорском Воскресенском монастыре (Воронежская епархия) почиталась икона Богородицы «Мария благоу часть избра» [2, с. 393], по преданию принесённая некоей странницей из Киева. Фраза, вынесенная в название иконы, относится вовсе не к Богородице, а взята из истории о Христе в доме Марфы и Марии и произносится о второй сестре, которая осталась слушать Спасителя вместо того, чтобы заниматься домашними делами. О ней Христос и говорит: «Мария же благоу часть избра, яже не отимется от нея» (Лк. 10:42)³.

Не менее уникальным представляется именование Богоматери «Дева Мариам». Именно так, по преданию, подписал образ автор первоисточника. В православной — и шире, христианской — традиции не было распространено именование Богоматери по арамейскому, изначальному, варианту Её имени — Мариам (однако такой вариант встречается в церковнославянском варианте переводов Евангелия от Луки и Евангелия от Матфея). Надписанные «Дева Мариам» не встречается более в известных памятниках православного

искусства. В связи с тем, что первоисточник был уничтожен, сложно судить о первоначальной надписи на оригинале, но, по всей видимости, она действительно звучала именно так, поскольку список должен был детально повторять первоисточник.

Небольшие размеры иконы (18x14 см) позволяют предположить, что такие образы создавались в качестве раздаточных паломнических икон при посещении монастыря, однако удивительно, что при наличии сведений о славе образа и о паломничестве к нему такие иконы не распространены широко.

Таким образом, икона из собрания Музея имени Андрея Рублёва, по всей видимости, является редким списком с образа «Богоматер Упование всех концов земли», почитавшейся в Полтавской губернии, аналогии которому в данный момент не известны. Интересен стиль образа, сочетающий в себе традиционную иконописную технику с приёмами академической живописи. Образ имеет достаточно редкую иконографию, отличающуюся от других икон Богоматери, распространённых в русском церковном искусстве Нового времени, и указывает на влияние на иконописцев конкретных западноевропейских образцов, в частности картин Карло Дольчи, по всей вероятности известных им по гравюрам.

*Светлана Кирьянова,
старший научный сотрудник
Центрального музея древнерусской
культуры и искусства
имени Андрея Рублёва, г. Москва.*

1. Реставрирована в 1992 году в мастерской Музея имени Андрея Рублёва Л. Н. Овчинниковой.
2. Проходила на аукционе «Гелос» в Киеве в 2008 году. См. [4]
3. За указание на эти сведения благодарю Александра Сергеевича Преображенского.

Список литературы:

1. Злотникова И. В. Чудотворные иконы Брянского края и их списки. Проблемы бытования и иконографии: дис. канд. искусствоведения. М., 2011. 348 с.
2. Кригер Л. В., Преображенский А. С. Воронежская и Борисоглебская епархия: Сохранившиеся памятники церковного искусства // Православная энциклопедия. Т. 9. М.: Церковно-научный центр «Православная энциклопедия», 2005. 752 с.
3. Поселянин Е. [Погожев Е. Н.] Богоматер: Описание Её земной жизни и чудотворных икон. М., 2002. (переизд.). М.: Отдых христианина, 2002. 1388 с.
4. Сайт Аукционного дома Гелос. URL: www.gelos.kiev.ua/2008/11_november/odessa.shtml+&cd=19&hl=ru&ct=clnk&gl=ru (дата обращения 25.02.2013).
5. Официальный сайт Полтавской епархии Украинской Православной Церкви. URL: http://www.pravoslavie.poltava.ua/sacred/miracle_icons/upovanie_vseh_kontsev_zemli/ (дата обращения 25.02.2013).

Карло Дольчи «Скорбящая Богоматерь». Около 1655 года. Национальный музей западного искусства, Токио.

Богоматер Скорбящая. Вторая половина XIX века. Из частного собрания.

С. Тёрнер «Богоматер Скорбящая». Гравюра, выполненная по картине Карло Дольчи. 1810 год.

Церковные песнопения как одна из сторон миссии

Пение. Без него невозможно представить православное богослужение в наше время. Нет ни единого Таинства или требы, на которых бы не было молитвенного взывания ко Творцу в форме песнопения.

Каждая литургия, бдение и даже самое малое по разряду богослужение со святым без знака в своей структуре предполагают песнопения, вне зависимости от того, где проходит богослужение — в величественном и пышном кафедральном соборе или маленьком и неприметном сельском храме.

В семинарской жизни мы тоже повседневно сталкиваемся с пением, которое является частью молитв утренних и вечерних, молитв перед трапезой и благодарственных после нее, молитв, сопровождающих обучение.

Эпоха византийского церковного пения мало что оставила после себя — с падением этой могучей империи были стерты многочисленные памятники ее культуры и, что особенно важно для нас, памятники богослужебные, письменные. Трудно, а если быть честным — практически невозможно восстановить во всей красоте, гармонии, проникновенности то пение, которое сопровождало христианские молитвы в храмах средневековой Константинопольской Церкви. Это же касается попыток возрождения гимнографии, пришедшей к нам, на Киевскую Русь, вместе с могущественным светом веры Христовой.

Первые песнопения, которые слышал крещенный народ Древней Руси, были греческими не только мелодически, но и лингвистически. Поэтому неудивительно, что в этот период истории наши предки не видели и даже не могли ощутить потребности в переложении греческих текстов на понятный русичам язык, не касались и балканских и ближневосточных мелодий — все было принято в новообразующуюся киевскую культуру *de facto*. Для создания же своего необходимо было тщательно ознакомиться с языком источников, после чего уже подвергать трансформации музыкальную составляющую. Но для человека X–XII веков понимание греческого богослужения было изначально затруднительным. Греческий язык был понятен церковной иерархии (достаточно вспомнить о том, что первые епископы Киевской митрополии были греками по происхождению) и незначительному количеству светской власти в лице князей и бояр. Для простого же народа этот язык был диалектом.

Только по истечении значительного периода, когда тексты песнопений стали доступными на родном языке, коим для нас явился церковнославянский, стали появляться и определенные распевы, которые еще были мелодически схожи с греческими. Наследие того периода мы можем наблюдать на современных богослужениях, когда мы исполняем песнопения, носящие названия «греческих распевов». Эти распевы обычно одно- или двухголосные и по звучанию более степенны, чем авторские сочинения, написанные под влиянием душевных порывов, иногда даже психологических травм.

В то же время нельзя утверждать, что греческие распевы — аналог того, что слышал молящийся человек в византийских или древнерусских храмах. Для того чтобы те древние мелодии дошли до нашего времени и мы услышали идентичный аналог, нужны носители — хранители живого певческого предания. А о каких непосредственных носителях можно говорить, взирая на безрадостную для Киева историю 1240 года и столь же печальную историю для целой Византийской империи и ее столицы Константинополя в частности в году 1453?

И за этим драматичным периодом в истории следовали другие. В церковной среде все чаще начали появляться светские композиторы, которые писали

музыкальные произведения для богослужебных песнопений. Моментами эти сочинения несли в себе некий характер светскости, что не удивительно, ведь Церковь не жила и не живет в вакууме и постоянно контактирует и взаимодействует с миром.

Говоря о церковном пении и рассматривая его с миссионерской точки зрения, хотелось бы, как ни удивительно, обратить внимание на отношение к нему монашествующих Древней Церкви — тех людей равноангельской жизни, которые на начальном этапе формирования своего социума пение как таковое не воспринимали. Даже более, большинство монахов к системе в церковном пении относились негативно, опасаясь, чтобы у инока посредством пения не возникло гордыни, он не потерял кротости, а также чтоб оно не отвлекало его от духовного бодрствования, к которому и призван в первую очередь монашествующий.

«Монахам же, которые живут вдали от мирского шума, подобные вещи не полезны, но часто бывают вредны... по-дальше пусть будет от монаха, желающего спастись, всякое мелодическое пение» — такое выражение насчет пения мы находим у игумена одного из древних Нитрийских монастырей.

Возможно, такое отношение к пению было вызвано и тем, что в то время гимнография способствовала попыткам некоторых еретиков распространить свое учение путем гимнов и народных песен, с которыми в свою очередь боролись такие великие отцы Церкви, как святители Афанасий Великий, Григорий Богослов и другие.

Однако принцип извлечения из практики оппонентов-еретиков позволительной для защиты Церкви ортодоксальной, как один из принципов апологетики, сыграл свою роль в истории богослужебного пения. Ведь не только раскольники и еретики со своими единомышленниками могли использовать песнопения для распространения своего учения на собраниях, но и наши учителя и богословы нашли полезным наполнить богослужебные тексты вероучительными истинами. Вспомним хотя бы известные слова Римского Папы III столетия Келестина, выдвинувшего общий принцип: «закон веры определяется законом молитвы» (*ut legem credendi statuit lex supp licandi*). Согласимся, что «закон молитвы» имел влияние на верующего человека первых веков христианства и имеет его сегодня; влияние богослужебных пений многоаспектно, оно воспринимается комплексом чувств человека. Ведь богослужение может являться для нас не только молитвой, но и в некоторой степени движением ритма на уровне механики, положительно влияя на нервную систему. Достаточно вспомнить, что используемые ритмы остаются всегда в диапазоне

60–90 ударов в минуту, иногда еле заметных, а таковое количество продиктовано физиологией человека — это ритм его сердца, и именно в этом диапазоне человек чувствует себя комфортно, человек чувствует себя дома!

Однако не будем отвлекать внимания от главного, верно подмеченного протоиереем Георгием Флоровским: «Христианское богослужение от начала имеет характер скорее догматический, нежели лирический... С человеческой стороны богослужение есть, прежде всего, исповедание...».

Начиная со времени становления христианства в пределах тогдашней Римской империи уже как религии дозволенной, стало возможным деятельное развитие христианского богослужения, а параллельно формирование православной каноники и догматики. Именно в этот период, как уже было сказано выше, эти два запроса времени и культуры и объединяются в богослужебных текстах и музыке.

Теперь же, находясь на богослужении, люди редко погружаются в глубокий смысл даже таких распространенных песнопений, как Богородичны догматики или, к примеру, гимн «Единородный Сыне», несущие в себе догматические формулы «как правильно верить». А ведь 15 веков тому назад каждое новое песнопение горячо обсуждалось (достаточно вспомнить малое славословие «Слава, и ныне», которое в период Тринитарных споров вызывало очень жаркую богословскую полемику). На примере истории следует признать, что для человека богословски неграмотного опасно вести полемику и доказывать незбылемые истины, не имея нужной теологической подготовки; с другой стороны, констатируем, что в то далекое время не только богословы являлись единственными участниками богословских споров — в них вовлекались широкие народные массы (подобные темы были обсуждаемы на базарах и даже в банях, как об этом писал святитель Григорий Нисский). Для удовлетворения народных споров и утоления жажды богословского интереса служило опять-таки богослужение. Наверное, можно говорить даже о некоем «около-литургическом народном богословии», вместившем в себя различные символы и образы, вплоть до простейших, сохранившем и перенесшем в себе смысл, изменение которого подменило бы основные понятия христианской картины мира.

На подобную тему размышляет доктор богословия протоиерей Олег Давыденков: «Любые попытки бездумного изменения богослужебно-литургической практики, введение в нее сомнительных с духовной точки зрения элементов не есть вопрос только богослужебный, за этим неизбежно последует искажение вероучения».

Поэтому неправильно, даже ошибочно считать, что церковные песнопения являются только украшением христианского богослужения и их изменения не принесут какого-либо вреда. Честно признаемся: в современном мире их громаднейший догматический груз не поднимем. Даже когда мы будем переводить их на современные языки общения, будь-то украинский или русский, это не принесет того результата, который имел место во времена их написания.

IV век явился для Церкви веком «золотой письменности». Именно это время подарит нам величайшее наследие богословской мысли — «Вселенских великих учителей и святителей». Они и подтвердят формулу Евагрия Понтийского: «истинный богослов есть тот, кто правильно молится». Святитель Василий Великий с иными отцами оставят после себя образ правильной молитвы, запечатленный ими в своих текстах Божественных литургий, гимнов, молитв.

Можно по праву сказать, что доминирующей и первостепенной миссией Церкви есть богослужебная, и соответственно отнести ее следует к служению слова. Как священник или епископ ведет свое проповедническое и учительное служение с подножия амвона посредством устного слова, так и проповедь хора совершается путем исполнения различных песнопений. Оба важны, оба необходимы, но ближе для каждого, как возможность принять непосредственное участие, конечно, пение! Это отмечали и восточные Патриархи в своем Послании о Православной вере в 1723 году: «...и мы, когда поем утешительные песни из Троицы и Минеи, не делаем ничего такого, что было бы неприлично Христианам; потому что все сии книги содержат здоровое и истинное Богословие и состоят из песней или выбранных из Священного Писания, или составленных по внушению Духа, так что в наших песнопениях только слова другие, нежели в Писании, а собственно мы поем то же, что в Писании, только другими словами». Слова «мы поем то же, что в Писании, только другими словами» и являются аргументом в дискуссии «Является ли пение формой миссионерства в Церкви?» Можно утвердительно согласиться: «чему Церковь допустила войти в богослужение, то вошло как бы в самую сердцевину церковной жизни и стало неотъемлемым ее элементом».

И в то же время следует честно признать, что современные богослужебные песнопения не выполняют такой богословской обучающей функции, как это было много веков тому назад. В наше время они, скорее, занимают то место, о коем говорили первые подвижники в лице аввы Варсануфия: «Часы и песни церковные есть предание — хорошо вымышленное ради собрания всех людей».

Как следствие, считаем, что необходимо сохранять родной нашему богослужению язык, максимально отражающий богословское учение, но вместе с тем и идти навстречу крещенному, но не просвещенному народу — заменять в богослужебных текстах сложные церковнославянские слова на более понятные их аналоги; включить в учебные планы духовно-просветительских центров и воскресных школ тематические лекции, посвященные богословскому разбору и историческому анализу самых значимых богослужебных песнопений. Последнее как научит наших мирян быть более внимательными на службе — извлекать из текстов приличествующую данному дню или памяти того или иного святого житийную и евангельскую информацию, так и взогреть в людях любовь к богослужению.

Юрий Петролюк, студент 4-го курса богословско-миссионерского отделения Полтавской Миссионерской Духовной семинарии.

Владимир Маковский «Певчие на клиросе».

Протоиерей Сергей Четвериков

Молдавский старец Паисий Величковский

Его жизнь, учение и влияние на православное монашество

Продолжение.

Начало в №12 (2012) – 4, 7, 9, 11, 12(2013), 1–11.

Между тем число братии в Ильинском скиту продолжало возрастать и уже превысило пятьдесят человек. Старец Паисий не знал, что делать, помещения не хватало и для своих братий, а между тем к нему просились все новые и новые ученики. Напрасно он указывал им на недостаток места и на материальную скудость, ничто не помогало. Чем более он с кротостью отсылал их от себя, тем более они с горькими слезами умоляли его не отталкивать их. Уступая их слезам, он принимал их, возлагая всю свою надежду на Бога. Замечая трудное положение старца, некоторые уважаемые афонские иноки, в том числе и Патриарх Серафим, советовали ему перейти в более просторный монастырь Симопетру, который в это время был никем не занят, так как братия покинула его вследствие задолженности. Паисий подал прошение собору Святой Горы, который разрешил ему перейти в Симопетру. Старец перешел, взяв с собою половину братии. Но он прожил на новом месте только три месяца. Турецкие заимодавцы, узнав, что в монастыре появились монахи, тотчас же пришли требовать свой долг и насильно взяли у старца 700 левов. Испугавшись других заимодавцев, старец поспешил покинуть Симопетру и вернулся в Ильинский скит.

Положение братии стало еще тяжелее, так как не предвиделось никакого выхода из материальных затруднений. Теснота помещения, скудость средств, постоянное опасение непосильных налогов, а с другой стороны, невозможность отказывать в приеме новым братиям, желавшим проводить монашескую жизнь под руководством опытного старца, побуждали старца искать нового местопребывания. Но куда же он мог переселиться со своим многолюдным братством? На Афоне подходящего места не было. Надо было подумать о какой-либо другой стране, и такой страной могла быть одна только Молдовахия. Эта страна уже давно была знакома старцу Паисию. С нею у него были прочные духовные связи, половина его братии была из Молдовахии, там процветали и православная вера, и монашеская жизнь, там были благочестивые правители как духовные, так и светские, которые, несомненно, знали о старце Паисии, относились к нему с расположением и уважением и могли предоставить ему и его братству вполне подходящее убежище. Там его общежительное братство могло вполне спокойно существовать и развиваться.

После долгих размышлений, а может быть, и предварительных сношений с влиятельными лицами Молдовахии, старец и братия решили покинуть Святую Гору и переселиться в благословенную Молдовахийскую землю. Сам старец в своем письме к иерею Димитрию так говорит о причине своего переселения в Молдовахию: «Житию во святой Афонской горе самое то место, весьма жестокое и трудное, не способствовало, так как там даже двое или трое, живя вместе, едва могут кровавым потом и большим трудом удовлетворить свои телесные нужды, а тем более такое множество. Кроме того, мы опасались и турецких властей, чтобы они не наложили на наше бедное общество даней, подобных тем, какие платят прочие святогорские монастыри, что, как я слышал от многих, и должно было исполниться. По всем этим причинам и по многим другим, о которых я уже писал тебе, мы боялись, как бы нас не постигло крайнее разорение, достойное многого плача и рыдания, и не пришел бы конец нашему жителству, созданному с немалым трудом и потом. Поэтому, положившись на всемогущего Бога, на всяком месте Своего владычества прославляемого, мы и переселились все вместе из Святой Горы в православную молдовахийскую землю».

Семнадцатилетние подвиги старца Паисия на Афоне не прошли бесплодно для афонитов. Созданный старцем Ильинский скит явился основанием нынешнего благоустроенного Свято-Ильинского скита, и заветы старца Паисия нашли свое осуществление в жизни и деятельности позднейших святогорских старцев. Переселением старца Паисия в Молдовахию заканчивается третий период в жизни старца. Ему в это время исполнился сорок один год. Он выполнил первую половину своего жизненного подвига, собрал большое духовное внутреннее богатство, укрепил и умножил его самостоятельным подвигом, молитвою и чтением святоотеческих книг, достиг высокой духовной зрелости, так что мог стать руководителем и других в духовной жизни, что он и показал устройением своего братского общежития на Афоне. Теперь ему предстояло выполнить вторую половину своего жизненного дела — поделиться с другими собранным им духовным богатством, распространить и утвердить основанное им монашеское общежитие и своим примером и влиянием обновить и углубить духовную жизнь православного монашества. Эту вторую половину своего жизненного дела старец выполнил в последний период своей жизни, который

можно назвать периодом «учительства», или «старчества», и который продолжался до самой его кончины. К рассмотрению этого последнего периода жизни старца Паисия мы теперь и переходим.

Часть четвертая

Расцвет Паисиева братства в Молдавии: Драгомирна, Секул, Нямец. Последние дни жизни и кончина старца (1763–1794)

«У множества же уверовавших было одно сердце и одна душа; и никто ничего из имения своего не называл своим, но все у них было общее... и каждому давалось, в чем кто имел нужду». (Деян. 4:32, 35)

Глава 1

Переселение в Молдавию. Устройство братства в Драгомирне. Устав братства. Пострижение старца Паисия в схиму. Порядок богослужений. Порядок послушаний. Келейная жизнь братии. Попечение старца о больных. Книжные занятия старца: исправление славянских книг по греческим подлинникам. Зимние занятия старца с братством. Беседы и увещания старца. Кончина отца Виссариона

Переселение старца Паисия в Молдовахию оказалось очень полезным для его дела. Если бы старец продолжал жить на Афоне, то, во-первых, прекратился бы рост его братства за недостатком помещения и средств к существованию, и во-вторых, оно не могло бы иметь такого широкого влияния на духовную жизнь православного монашества в Молдавии и в России. Жизнь Паисиева братства на Афоне была подобна жизни деревца в небольшом и тесном питомнике. Деревцо выросло уже настолько, что ему не хватало пищи в его помещении. Оно нуждалось в пересадке в более просторное и удобное для него место. Это место оно и нашло для себя в Молдовахии. Конечно, перемена места должна была вызвать некоторое расстройство в жизни братства, но это расстройство было временное, и жизнь братства скоро его преодолела и развернулась с наибольшей силой и полнотой.

Афонский Свято-Ильинский скит, расцветший на основе скита, устроенного преподобным Паисием.

Приготовившись к отъезду, старец Паисий нанял два корабля и в одном из них поместился сам со славянскою братией, а в другом поместил отца Виссариона с молдавскою братией и двинулся в путь. Всего на обоих кораблях было 64 человека. Путники благополучно достигли Царьграда, а затем и Голаца, откуда 17 лет тому назад старец отправился на Афон. В Молдовахии старец и братия сначала были помещены в скиту Варзарешти, а затем им был предоставлен монастырь Святого Духа, именуемый Драгомирна в Буковине, со всеми его угодьями, причем воевода Григорий особою грамотою освободил монастырь от всяких даней. Предоставленный старцу монастырь оказался в довольно жалком состоянии. Келей в нем оказалось всего пять, трапезная была без крыши, нашлось немного книг, а на скотном дворе было всего только шесть волов. Но монастырь занимал обширное пространство, был расположен в уединенном и безмолвном месте и имел полную возможность постепенно прийти в благоустроенный вид. Поэтому и старец, и братия были очень довольны предоставленным им местом. В скором времени в монастырь стали поступать щедрые пожертвования от многих благотворителей, пожелавших оказать помощь старцу. Благочестивый воевода построил два ряда новых келий и архондрик. Примеру воеводы последовали бояре: одни жертвовали рабочий скот, другие коров и овец, иные присылали виноград, вино, пшеницу, обувь и одежду. Это общее сочувствие и щедрая помощь глубоко трогали старца и братию и они с радостными слезами благодарили Бога за полученную милость.

Драгомирнский монастырь Святого Духа находится близ города Сочавы и пограничного между Буковиной и Молдавией селения Ицканы и расположен в ущелье Карпатских гор. С внешней стороны он представляет собой настоящую крепость и окружен оградой с башнями, так что мог служить жителям города Сочавы убежищем при нападении запорожских казаков и татарских орд. Время основания монастыря, как и имя его первого строителя, точно неизвестны; обыкновенно думают, что он был основан в 1602 году радоуцким епископом Анастасием Крымкой. Но это не так. Когда по присоединении Буковины к Австрии в конце XVIII века последовало распоряжение австрийского правительства об отобрании недвижимых монастырских имений в Епархиальный фонд и была назначена особая комиссия для приведения их в известность, были открыты две жалованные грамоты молдавского воеводы Петра VII Хромого от 28 марта и 21 октября 1584 года, которыми Драгомирне предоставлялась в вечное и неотъемлемое владение пахотная земля близ селения Костина в Сочавском округе. Из этого видно, что монастырь уже существовал в конце XVI века. Может быть, затем он пришел в упадок и был снова восстановлен Анастасием Крымкой. Во всяком случае, участие этого епископа в благоустройстве этого монастыря несомненно. В 1602 году он построил в монастыре храм в честь Сошествия Святого Духа, а на одной из башен над монастырскими воротами соорудил церковь во имя святителя Николая и в монастырском саду поставил церковь во имя святых пророков Еноха и Илии и святого апостола Иоанна Богослова.

Продолжение следует.

Верная духовная дочь

13 декабря на 82-м году жизни отошла ко Господу Александра Феодосиевна Звагольская (в тайном постриге — монахиня Варвара). Сия раба Божия была одной из особо близких духовных чад полтавского подвижника благочестия игумена Иоанна (Котляревского) и усердной за него молитвенницей, а также самой добросовестной и внимательной хранительницей всего того, что являлось памятью об этом удивительном батюшке. Её земной путь выдался отнюдь не изысканным, но всю свою бrenную юдоль эта невеста Христова смиренно и терпеливо несла тяжкую ношу физических болезней и нравственных скорбей, бережно храня чистоту своей милосердной души и истовую верность Господу.

Александра Звагольская. Август 1968 года.

годы спустя матушка Варвара напишет о себе следующее:

«Моя бабушка Домникия Даниловна (мать отца, умерла в 1946 году) часто паломничала в Велико-Будищанский монастырь и его заворсклянский скит. Но тогда меня ещё не было на свете. Моя церковная жизнь началась в войну, когда во время немецкой оккупации открылись некоторые храмы. Вначале я посещала церковь в Опошне, по детскому возрасту — вместе с родителями. В послевоенные годы мы часто ходили на богомолье и в Матвеевский храм, особенно в храмовые дни и на празднование Владимирской чудотворной иконы... (Речь идёт о Спасо-Преображенской церкви, некогда служившей скитом от Велико-Будищанской женской обители, к тому времени уже не действующей. — Т. Ч.)

«Дорога в любимый «скиток» — так называли жители нашей округи путь, лежащий в Матвеевскую святыню. Идти приходилось долго — около пятнадцати километров по лесу пешком. Всю дорогу мы пели молитвы к Богородице и разные псалмы. На душе было радостно и легко. Так, не спеша, доходили до Ворсклы. Там нас ожидала переправа: Иосиф Александрович (активный прихожанин Спасо-Преображенского храма и первый помощник на «скитку») переправлял нас лодкой на другой берег.

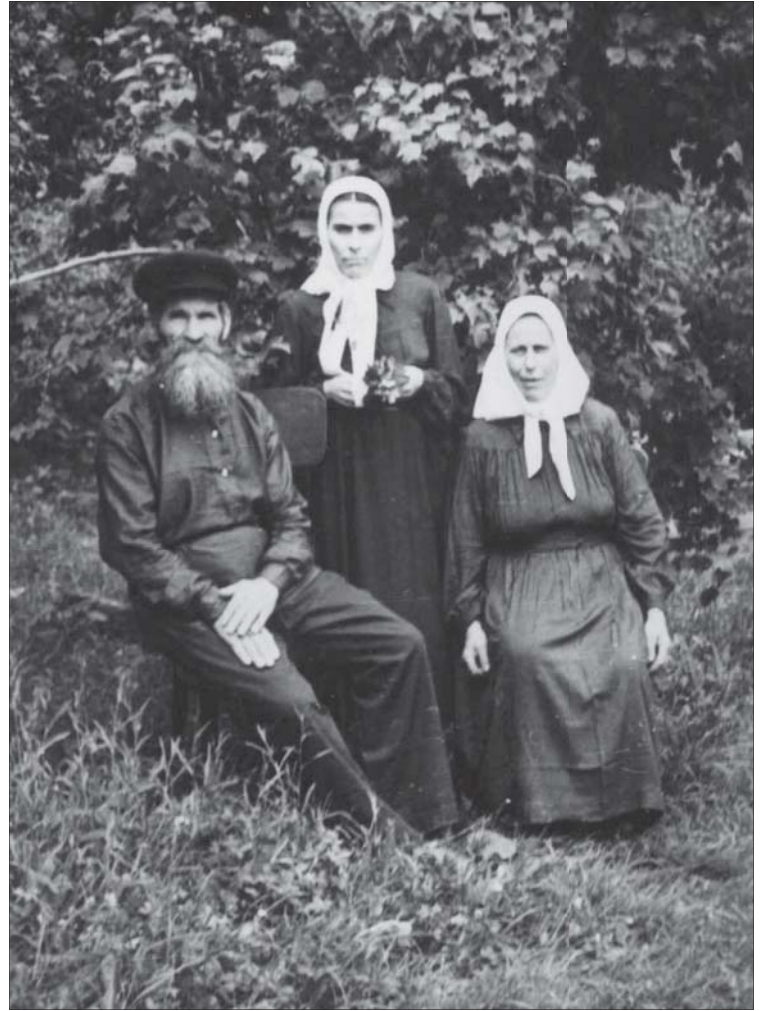
Помню, прибыли мы с отцом на «скиток» в день Преображения Господнего — на храмовый праздник. Узнали, что там уже новый батюшка, которого, как люди сказали, Иосиф Александрович «засватал» на приход. Стройный, высокий и худой монах, с недлинными волосами (это был игумен Иоанн (Котляревский). — Т. Ч.). Поговаривали, что хороший священник. Поднялась непонятная тревога в моём сердце. Пошла на исповедь я к отцу Иоанну со страхом в душе. Но затем испуг как рукой сняло. Отпустил мне батюшка грехи, благословил и говорит: «Поздравляю с очищением души». Моя юная сущность словно на третьем небе оказалась. Вмиг так легко и радостно стало. С тех пор полюбился мне этот священник, никогда я такого особенного пастыря и не слышала и не видела.

После часто ходила в Матвеевку уже одна. Бывало, придя туда, увидит меня отец Иоанн и, как бы загружен работой ни был, выделит минуту, принесёт книгу, покажет там нужное. «Читай», — говорит, а сам своей работой далее занимается. Всегда он меня приветал, беседовал, когда нужно было — советовал. Любила я наблюдать в «скитку», как батюшка пёк просфоры. На улице, в храмовой ограде, стояла русская печь. Священник сам её топил, сам месил тесто, выкатывал, резал деревянным ножом. Все работы он всегда выполнял в подряснике, а сверху одевал фартук.

Дома меня к отцу Иоанну в любое время отпускали, только за дорогу немного переживали. Отец мой сильно этого пастыря ценил и уважал. Он мне всегда говорил: «Батюшка — девственник, ему ноги мыть надо и воду эту пить. Благословение нужно у него брать и руку целовать». Вскоре много моих знакомых в Матвеевку паломничать стало. Теперь идти лесом я уже не боялась. Как-то была я в «скитку» с подружкой Татьяной. Шли мы обратно через Великие Будища. Отец Иоанн благословил нас в путь и говорит мне: «Смотри, чтобы Таня не осталась». Пошли мы домой, не задумываясь над его словами. Добралась до трассы — едет грузовая машина. Я забралась на неё и не заметила, что подружка осталась. Мы уже тронулись, вижу — Татьяна рядом нет. Кричу водителю: «Погодите, погодите, ещё одна не села!» Так быстро исполнилось предупреждение батюшки.

Однажды пошла я в Матвеевку сама. Дошла до Ворсклы, а там переход неисправен. Пошла я по нему, а под конец он метра два с половиной был поломан. Ладно, думаю, перепрыгну. А у берега, как оказалось, воды выше колен было. Набрала я её в обувь, а на улице осень, холодно. Вылила воду, пришла в «скиток». Замерзла сильно, но постеснялась батюшке об этом сказать. А он сам неожиданно для меня приносит свои военные сапоги и говорит: «Переобуйся». Благо, моё «купание» благополучно обошлось, по молитвам отца Иоанна я не заболела.

Здоровье у меня с отроческих лет было никудышнее. Постиг меня тяжкий недуг,

Александра Звагольская с родителями.

мучающий всю жизнь, ещё в 1946 году. Однажды, уже после знакомства с батюшкой, случилась у меня анемия, негодная я была совсем. Врач осмотрел и приказал — срочно в больницу. «Не поеду, — заупрямилась я. — Буду есть всё, что скажете, но туда не поеду». Отец подумал и решил вызвать матвеевского священника. Приехал он к нам на велосипеде, Иосиф Александрович провожатым ему по лесу был — дабы не сбиться с дороги. Пособоровал меня отец Иоанн, причастил. В скором времени я и поправилась. Много раз спасал меня от болезней батюшка своими молитвами, часто к нам приезжал и меня, недужную, с одра болезни не раз поднимал.

Когда я ходила в «скиток», отец Иоанн всегда мне давал посильное послушание. Выучил он меня аккуратно и быстро переплетать книги. Вначале мне было непонятно — зачем мне это ремесло. Но вскоре всё прояснилось. Пришло время мне искать работу, и батюшка благословил меня в Полтаву, в переплётную мастерскую по ул. Фрунзе. Шла я туда и вся дрожала — как я смогу самостоятельно в чужом городе и с незнакомыми людьми работать. «Не бойся, новая работа всем кажется сложной. Не волнуйся, всё уладится и будет хорошо», — напутствовал меня перед этим отец Иоанн. Так оно и вышло. Его молитвами Господь и Матерь Божия всё устроили так, что меня везде мило принимали, коллектив был прекрасный, отзывчивые коллеги во всём помогали. Позже я трудилась и в другом месте, также переплётчицей и светокопировщицей. И благословениями моего духовного пастыря везде мне было очень хорошо.

Батюшка часто общался с нами разными поговорками и приговорками. Были они

уместны для каждого человека. Ни одно его слово не было сказано даром. Мне он любил повторять: «Тебя в работе не нужно подгонять, а кушать надо заставлять». Так оно всю жизнь у меня и есть».

Нужно упомянуть, что отец Иоанн говорил об Александре: «Хоть и курча (т. е. цыплёнок. — Т. Ч.), но мудрое». «Да я, батюшка, как ольховая довбня», — сетовала на себя иногда Александра. «И довбня нужна», — отвечал ей священник.

Осенью 1958 года заботливый пастырь совершил над своим возлюбленным духовным чадом монашеский постриг. Знали об этом лишь несколько особо близких батюшке людей. Тайну велено было хранить до конца жизни монахини Варвары.

После полного уничтожения «скитки» игумен Иоанн переехал в Полтаву, где вскоре приобрёл небольшую часть дома, дабы поселить в ней четырёх своих воспитанниц, среди которых находилась и матушка Варвара. В этом укромном уголке, под попечением своих духовных чад, тяжело больной пастырь и дожил свои последние годы жизни.

«Надо подыскивать работу, — советовал батюшка своей тайной постриженице ещё при приезде в Полтаву, — чтобы не была опасна для целомудрия, чтобы не была сверх физических сил вредна для здоровья, не отвлекала много внимания, давала хорошую квалификацию, по возможности дороже оплачивалась. Всё надо пережить, чтобы была закалка для жизни внутренней. Когда стесняют внешние скорби, тогда не посылаются внутренние брани, и наоборот. Так или иначе, теснота необходима для внутреннего созревания духовных плодов...

Александра (справа) у могили игуменна Іоанна (Котляревського) з духовними сестрами.

Александра Феодосіївна в день служби на місці бывшего Матвеевського скита 30 августа 2013 года.

Одеваться прилично, но скромно, как сельские девицы. У них одежда чистая и нарядная, но целомудренная. Надо чтобы она не была грязной и согревала тело в достаточной мере. Затем выбирать одежду по работе... А пальто одевать на выход или в храм. Платки, а также остальные одежды должны быть «среднего цвета». Чёрный цвет одежды заменим постоянным сокрушением сердца, не приходящим, однако, в уныние и отчаяние.

Итак, одеваться и обуваться так, чтобы не мёрзнуть и чтобы на тебя прохожие не тыкали пальцами, как на опудало. Насмешки не беда, но надо по возможности не выделяться со среды.

За свой грех наказывать себя, читая одну сотицу Иисусовой молитвы, на крупных узелках произносить тот грех, который на совести, например так: «Господи Иисусе Христе смири меня гордаго, лениваго, нерадиваго, блуднаго» — и так дальше».

«Он благословлял нас, — писала матушка, — чтобы все мы имели на хозяйстве тёплый тулуп, валенки и в запасе — мешок сухарей. Ещё говорил,

чтобы имели дома богослужбные книги, ибо наступят времена — и служить придётся не в храмах, а в погребках».

Послушная раба Божия Варвара старалась чинно исполнять все батюшкины рекомендации. Очень тяжело перенесла она смерть духовника. С глубокой скорбью описала монахиня в своём дневнике последние дни жизни любимого батюшки, трогательно его оплакивала, а затем десятки лет щедро поминала, ухаживая за могилками игумена и его родителей. А сколько милостыни за него раздавала...

«После смерти отец Иоанн мне часто снился, — вспоминала монахиня Варвара. — Из снов расскажу несколько последних. 9 декабря 1992 года он дал мне во сне маленький образочек Спаса Нерукотворного, с надписью вокруг лика: «Пошли, Боже, огненную благодать». Принимая это за благословение, я нашла эту довольно редкую икону и купила её».

В первых числах декабря 1993 года батюшка мне во сне говорит: «У тебя в голове пули». А я ему отвечаю: «У меня коса». Потом якобы присматриваюсь — и вижу в собственных

волосах красную ленту. Вскоре мне сделали операцию на голове — удалили три нарыва, и в моих косах была кровь».

В декабре 1999 года мне приснился следующий сон. Видится мне «скиток», и в приделе храма, где стоял почитаемый образ Богородицы Владимирской, отец Иоанн служит службу. А кто-то из покойных матушек мне говорит: «Тебя батюшка зовёт». Я подошла к нему, а он благословляет: «Читай «Отче наш»». Я прочитала. Дальше сон продолжается уже то ли в церкви, то ли в комнате. Вижу я Елизавету Михайловну (матушку священника) и его самого — в возрасте пятилетнего ребёнка. Он одет в платье с бледно-красными цветочками. «Видишь, — говорит мне, — как цветы на моём платье реставрируются». Я присматриваюсь и действительно замечаю: где они отреставрированы — их выразительно видно, а где нет — они совсем бледные». (Именно в те годы, благодаря рассказам матушки Варвары, появились газетные публикации об отце Иоанне, была обретена Владимирская икона, начался активный процесс восстановления Велико-Будищанского монастыря. — Т. Ч.)

Следует отметить, что монахиня Варвара, будучи практически всю жизнь очень больной (была инвалидом 2-й группы с переломом позвоночника), не умела плакаться, а ответственно трудилась на разных мирских работах — переплётчицей, санитаркой, нянечкой. Помимо трудовых забот, матушка, по собственному соизволению, несла на своих слабеньких плечах и тяготы ближних, исполняя заповедь Христову. Ей выпала участь досматривать своих родителей, слепую духовную сестру Татьяну вместе с её матерью, брата-священника Андрея, тётю Ирину, маму монахини Екатерины и других. При немалой своей занятости она умудрялась много печь и обильно раздавать милостыню — то блины, то пирожки; щедрым подаванием «засыпала» свои будущие мытарства.

Однако мужественно и молчаливо преодолевая болезни, помогая другим, матушка очень страдала от одиночества. Это был крик её души. Осиротев после смерти отца Иоанна, она всячески пыталась соединить узами любви своих духовных

сестёр, увещевала их батюшкиными заветами, но, увы, всё было тщетно.

«Нет у тебя ни родного, ни верного, некому пожалиться, не с кем горем поделиться, — сказал ей как-то прозорливый Полтавский архиерей Владыка Серафим (Шарапов). — Иди, иди к Божией Матери, Она тебя утешит».

«Знаю, что болезнь твоя тяжела, и ещё тяжелее переносится тобой в одиночестве, — утешал страдальцу духовный собрат игумена Иоанна схиигумен Парфений (Андрусевич). — Твоя жизнь предусмотрена волей Божией. Не унывай. Живи доброй надеждой на милость Божию в вечности, а земные болезни и скорби пройдут как сон».

И они, действительно, уже прошли. Истрадавшаяся за всю свою жизнь многими неисцелимыми недугами, монахиня Варвара ушла из жизни после ещё одной тяжкой болезни, приключившейся летом 2014 года, — водянки, поразившей ранее некоторых членов её рода. Невзирая на страшные страдания, она умирала терпеливо и смиренно, удостоившись перед кончиной Таинств Причастия и Соборования. Во время помазывания елеем её болезнь заметно ослабевала, измученное лицо становилось светлее и благовиднее. Будучи в полусознательном состоянии, матушка, поднимая ослабевшую руку, силилась даже перекреститься. А на заключительных словах отходной молитвы тихо вздохнула последний раз и мирно предала дух Господу. Случилось это субботним вечером в 22.35.

Столь христианская кончина глубоко поразила присутствовавших при этом нескольких женщин. В самый критический момент горечь ухода близкого человека исчезла, сердце наполнилось тихим благоговением и, казалось, комната наполнилась чем-то неземным.

Господь забрал Свою труженицу в день памяти святого апостола Андрея. Этого святого монахиня всю свою жизнь особо чтит, вознося к Первозванному много акафистных молитв, испрашивая у него заступничества и помощи, в особенности для любимого брата протоиерея Андрея Звагельского. Умерла она незадолго до праздника своей небесной покровительницы великомученицы Варвары. И знаменательно именно то, что сороковой день исхода её души (особо решающий участь покойной) выпадает на 21 января — день смерти игумена Иоанна (Котляревского). Будем молитвенно надеяться, что сей верный Божий служитель поможет своему любимому духовному чаду обрести покой в светлых селениях, где, верим, он сам уже давно опочивает.

Отпевали невесту Христову Варвару в новоустроенном храме преподобного Паисия Величковского, что при Спаской церкви, которую при жизни особо любила посещать усопшая. Заупокойную службу правили несколько священнослужителей — протоиереи Иоанн Корниенко, Александр Антонюк, Николай Мовчан, Андрей Симон и иерей Александр

Билык. Похоронили покойную на монастырском кладбище Крестовоздвиженской обители.

Много добрых зёрен посеяла труженица Божией нивы Варвара при своей жизни. На духовные стези направила в своё время матушка юного Серёжу Крипка (ныне епископа Путивльско-го Антония, викария Киевской епархии), нередко бывавшего в её домике. Повела она парню о жизни отца Иоанна (Котляревского), водила его к могилке батюшки. Из её невычурных, но искренних рассказов почерпнула его молодая душа азы Православия — пожалуй, самые глубинные, те, что закладывают крепкий фундамент истинной веры.

Опекался у своей «соседки тётки Шуры» и нынешний священник Николай Мовчан. Ещё парнишкой часто забегал он в её хатку — хранительницу многих святынь, книг, фотографий и документов, связанных с памятью игумена Иоанна. Любила матушка этого питомца, благословила ему в подарок некоторые реликвии своего покойного духовного отца, передавала юноше его поучения и наставления. Она духовно лелеяла молодого человека, словно вверяла ему преемственность и чаяла, что пример игумена Иоанна найдёт своё достойное продолжение в жизни Николая, в его будущем иерейском служении.

Хорошим напутствием послужили встречи с монахиней и для молодого Александра Билыка, позже принявшего священство. Родственник по материнской линии, он немало взял для своего церковного становления из кладеза матушкиного благочестия и её душеполезных рассказов.

Ежегодно 21 января, в день упокоения полтавского подвижника, собиралось в крошечном домике №7 в переулке Сукономм много полтавчан, жаждущих услышать из уст «тётки Шуры» рассказы об удивительном священнослужителе. Эти вечера всегда были особо благоговейными, молитвенными и обильными в трапезе. Ибо немощная телом хозяйка старалась всегда вкусно приготовить, щедро угостить всех поминальными блюдами и много раздать «за Царство Небесное».

Бывало на этих встречах немало и молодёжи. Некоторые теперь уже священники — протоиереи Андрей Симон, Максим Минеев, иеромонах Афанасий (Бедный) и другие. С большим уважением гостил у этой смиренной матушки и отец Георгий Зверев (ныне епископ Каховский и Генический Филарет).

В заключение хочется обратиться ко всем тем, кто знал покойную при жизни или услышал о ней только сейчас. Испросим у Господа прощения грехов новопреставленной монашине Варваре. Вечная ей память и блаженный покой!

С великой любовью и признательностью к покойной матушке Татьяна Черкасец.

князь Владимир Жевахов
6.01.1875 - 4.XII.1937

Князья Жеваховы — потомки святителя Иоасафа Белгородского

Патриарха Тихона: «Имея с юношеских лет влечение к иноческой жизни, но в силу обстоятельств моей жизни, которые превышали, независимо от воли моей, силу моих желаний, не имея возможности до последних лет исполнить это тайное желание моего сердца, — покорнейше прошу Ваше Святейшество удостоить меня монашеского пострига, упреждая при этом, что характер того, что должно быть со мною, при условии Вашего благословения, послушание и место проживания для меня были бы совершенно безразличны, поскольку надеюсь на ниве монашеского делания исполнить в немощи моей волю Божию, этого одного желаю, и к этому только стремлюсь. 1924 год. В. Жевахов».

11 декабря того же года, в 11-ю годовщину со дня освящения первого престола в храме на Зверинецких пещерах, князь Владимир Жевахов принял монашеское пострижение от руки Преосвященного Макария, епископа Уманского, викария Киевской епархии — «мужа мудрого и стойкого ревнителя Православия», с наречением имени Иоасаф в честь святителя Иоасафа Белгородского. Вскоре рукоположен во диакона и во иерея.

Спустя несколько лет, в самые трагические для Церкви и нашего народа годы, иеромонах Иоасаф (Жевахов) был призван к архипастырскому служению.

Архиерей-исповедник

В 1926 году иеромонах Иоасаф (князь Жевахов) в Крестовоздвиженском монастыре Нижнего Новгорода был хиротонисан во епископа Дмитриевского и назначен викарием Курской епархии. Хиротонии возглавил Заместитель Патриаршего Местоблюстителя митрополит Сергей (Страгородский) в сослужении Печерского епископа Григория (Козлова) и епископа Иоанна (Доброславина).

В книге посетителей Зверинецких пещер об этом событии осталась следующая запись: «Волей Божией, в понедельник 6 июля 1926 года, в Нижнем Новгороде, в Кресто-Воздвиженском монастыре, Высокопреосвященнейшим Сергием, Митрополитом Нижегородским, который занимает место блюстителя Патриаршего Престола, соборно с епископами Григорием Печерским, викарием Нижегородским и Иоанном Конотопским во время Божественной литургии хиротонисан во Епископа Дмитровского, викария Курской епархии. Епископ Иоасаф».

Далее в биографии святителя — белое пятно, заполнить

которое удалось лишь через десятилетия, когда зловещая правда, таившаяся в архивах НКВД, стала известна всем. Получив возможность с амвона взывать к пастве, новопоставленный епископ, ничего не боясь, стал правдиво обличать творящееся в стране беззаконие, чем сразу же вызвал недовольство власти. Реакция не заставила себя долго ждать: 16 сентября того же года Владыка был арестован по обвинению в «изготовлении и хранении в своей квартире с целью распространения агитационной литературы контрреволюционного содержания», а также за «поминование во время богослужений бывшего императора, членов царского дома и бывших министров» и этапирован в Соловецкий лагерь особого назначения, чтобы разделить судьбу десятков тысяч верных чад Православной Церкви.

Пребывание в самом страшном земном аду, который только мог придумать падший человеческий разум, должно было сломить не только веру, но и всякую волю в человеке, сделав его покорным рабом. Однако вышло наоборот. СЛОН (Соловецкий лагерь особого назначения) закалял мучеников за веру, делая их способными переносить новые и новые испытания ради исповедания истины Христова Евангелия.

Как-то Владыка рассказывал о своем сне, который унес его во времена детства в родовое имение Линовицы. Снился ему приезд святого Иоанна Кронштадтского. Дорогую гостью встречала вся семья. Первой подошла к батюшке мать. После нее за благословением подошел и Владимир. Отец Иоанн улыбнулся и осенил его крестным знамением. А мать в это время, как бы представляя сына, сказала: «Это наш будущий...» Последние слова епископ Иоасаф так никому и не поведал.

В октябре 1929 года епископа Иоасафа (Жевахова) перевели в ссылку в Нарымский округ Восточно-Сибирского края. Освободившись в 1932 году из шестилетнего заключения, святитель ни на день не оставался без послушания и принял назначение на Пятигорскую кафедру. Через год последовал новый арест и приговор тройки ОГПУ — десять лет ссылки в Севкрай. Здесь епископ Иоасаф познакомился со святителем Лукой (Войно-Ясенецким). Архангельская ссылка даровала этим подвижникам благочестия глубокую христианскую дружбу, но окончательно подорвала слабое здоровье измученного тюрьмами Владыки Иоасафа: сказался суровый сырой

климат. И в 1934 году епископа, как инвалида, перевели под надзор в Московскую область. Вскоре, приняв назначение на должность управляющего Могилевской епархии, святитель вновь возвратился к пастве. Однако слабое здоровье не позволяло продолжать епископское служение — он был вынужден уйти на покой. Владыка поселился в горячо любимом им Белгороде, дабы крепче прильнуть к той земле, которая хранила память о его святом предке — святителе и чудотворце Иоасафе, имя которого он носил со дня монашеского пострига.

«От человек презираемый, от Бога же прославленный...»

Тридцатые годы прошлого столетия забрали у Церкви тысячи священников и архиереев, которые пополнили мученический сонм в Горнем Иерусалиме. Очередной арест ожидал епископа в Белгороде в 1936 году. Обвинение было вынесено в духе той эпохи — «руководство контрреволюционной фашистской организацией церковников». Продержав епископа Иоасафа более года в белгородской тюрьме, а затем под надзором в Новгородской области, в конце 1937 года его доставили для суда в Курск. Что пришлось пережить престарелому больному епископу в застенках курского НКВД, можно представить по краткой сухой фразе, найденной в архиве материалов допроса: «Свое участие в контрреволюционной деятельности отрицал». На благополучный исход следствия надежд было мало; предвзятость судей никто и не собирався скрывать. Приговор был вынесен 4 декабря того же года: «Высшая мера наказания — расстрел» — и исполнен в день вынесения. Из десяти расстрелянных с Владыкой Иоасафом епископов и священников только он один смог устоять во время бесконечных допросов и не выдать ни одного своего собрата.

Так в праздник Введения Пресвятой Богородицы во храм Господь соблаговолил ввести в Небесный чертог Божия Царствия Своего верного раба, достойно несшего Его благое иго. Из 11 лет своего епископства священномученик Иоасаф (князь Жевахов) пробыл на свободе всего около двух, ни на йоту не уклонившись в то нелегкое время от Православной Церкви.

Прошли десятилетия, и имена палачей были преданы забвению, имя же епископа Иоасафа золотыми буквами засияло среди тысяч имен святых Божиих.

Подготовил игумен
Афанасий (Бедный).

Окончание. Начало в №11. Князья Жеваховы и революция

Вихрь безбожной вакханалии набирал все более устрашающую мощь, сметая на своем пути многих верных сынов и дочерей Церкви и Отечества. Не минул он и братьев Жеваховых.

Князь Николай с 1 по 5 марта 1917 года находился под арестом по распоряжению Временного правительства; выпущен на свободу без предъявления обвинения и уволен от должности. Вскоре покинул Петроград. После захвата власти большевиками, до начала 1920 года, находился на территории, контролируемой частями Белой армии либо автономными украинскими правительствами, в частности жил в Пятигорске вместе с бывшим Петроградским митрополитом Питиримом (Окновым).

С зимы 1919 года князь Николай в эмиграции — в Сербии, затем Италии, где начал заведовать подворьем святителя Николая в Бари. Сам Жевахов свидетельствует об этом периоде: «Условия моей жизни и службы в Бари были кошмарны». К сожалению, отчаянное положение подворья из-за отсутствия средств на содержание осложнялось смутами в среде русских эмигрантов.

Князь Николай Жевахов оставался верен идее монархии и единения славян, октябрьский переворот называл «еврейским». Побывав в Германии, симпатизировал зарождающемуся немецкому «здоровому национальному движению» и даже связывал с фашизмом надежды на восстановление монархии на Родине.

О последних годах жизни князя Николая Жевахова почти ничего не известно. Последнее документальное известие о нем относится к 1941–1942 годам. По сведениям авторов Православной энциклопедии, последние месяцы жизни он провел в Закарпатье и умер в 1946 году. А. Степанов указывал

иную дату смерти — 1947 год, О. Платонов — 1949 год.

Имя князя Николая Жевахова до сих пор не дает покоя нашим современникам: его называют и «идеологом черносотенства», и «русским фашистом», антисемитскими работами князя забит интернет, и они периодически появляются в печати... Самый же главный труд его жизни — книга «Святитель Иоасаф Горленко, Епископ Белгородский и Обоянский» — странным образом, больше никогда не переиздавалась, вскользь ее упоминают (если вообще упоминают) и в церковной литературе, посвященной святителю Иоасафу Белгородскому.

Иная судьба ждала его брата-близнеца — князя Владимира Жевахова. В августе 1918 года он был назначен чиновником по особым поручениям при Министерстве внутренних дел правительства гетмана П. П. Скоропадского. С приходом Добровольческой армии генерала А. И. Деникина князь выехал из Киева в родовое имение Линовицы, где с ним вместе поселился друг семьи известный духовный писатель С. А. Нилус со своими близкими. После гражданской войны В. Жевахов преподавал иностранные языки, по некоторым сведениям, также был научным сотрудником Всеукраинской Академии Наук. В отличие от Николая он отказался от эмиграции. В 1924 году его ждали первый арест и семь месяцев заключения в одной из киевских тюрем. Преследование, арест, а также нежелание спокойно, сложа руки, смотреть на то, как безбожники всеми силами пытаются задуть Святую Церковь, все более побуждали князя действовать.

«И клубок на главе его украсил светлое чело...»

Возложив все упование на Единого Бога и Ему Одному вручив свою жизнь, в 1924 году Владимир Давидович подал прошение на имя Святейшего

При єпархіальному відділі благодійності та соціального служіння працює центр «Благо»

З благословення Високопреосвященнішого митрополита Полтавського і Миргородського Филипа, з 15 жовтня 2012 року при відділі благодійності та соціального служіння Полтавської єпархії Української Православної Церкви діє центр «Благо».

Основні напрямки діяльності:
збір пожертвувачів — одягу, взуття, медикаментів, засобів гігієни тощо;
розподіл гуманітарної допомоги між категоріями громадян, яким потрібна допомога;
надання духовної підтримки;
інша допомога.

Пункти збору та розподілу гуманітарної допомоги організовані в храмі святих мучениць Віри, Надії, Любові та матері їхньої Софії (проспект Першотравневий, 23) й у Петропавлівському храмі (м. Полтава, мікрорайон Дублянщина, вул. Низова, 38).

Скриньки з анкетами «Потрібна допомога» та «Хочу допомогти» розміщені за адресами: храм святого апостола Андрія Первозваного (вул. Сінна, 3а); храм святих мучениць Віри, Надії, Любові та матері їхньої Софії (проспект Першотравневий, 23).

Увага! Центр «Благо» має потребу у волонтерах і благодійниках.

Контактні телефони:
(050) 259-40-83 (отець Андрій);
(099) 942-19-98 (Аліна);
(095) 156-62-98(Ольга).

Богослужіння

У храмі Всіх святих землі Полтавської

щосуботи звершується всеношна, яка починається о 17.00, щонеділі — Божественна Літургія о 8.00.

Крім того, відбуваються заняття, організовані при Серафимівському храмі: щосуботи о 13.00 — заняття дитячого хору, щонеділі о 16.00 — недільна дитяча школа, по закінченні вечірнього богослужіння о 18.00 у Серафимівському храмі — заняття для дорослих зі Святого Письма.

Храм знаходиться у цокольному приміщенні управління Полтавської єпархії за адресою: Полтава, вул. Героїв Сталінграда, 1-б.

У тимчасовому храмі, що на місці будівництва Андріївської церкви

З благословення Високопреосвященнішого митрополита Полтавського і Миргородського Филипа, у тимчасовому храмі на місці будівництва Свято-Андріївської церкви в Полтаві (вул. Сінна, 3-а) щоденно звершуються богослужіння добового кола: вечірнє богослужіння — о 18.00, Літургія — о 8.00. Запрошуємо всіх бажаючих помолитися на місці будівництва нового православного храму.

Запрошуємо на недільні та святкові богослужіння у храм Архистратига Михаїла у с. Щербанях

Всеношна — о 18.00.

Літургія — о 9.00.

Дістатися до храму можна маршрутним автобусом від зуп. «Центральний ринок» у Полтаві.

Зверніть увагу!

Православний магазин

Для вас широкий асортимент духовної літератури різних напрямків (Святе Письмо та тлумачення, життя та твори святих і подвижників благочестя, духовні поради, питання православної медицини, література для духовенства тощо). Ікони, утвар.

Чекаємо у Полтаві за адресами: вул. Шевченка, 54, (2-й поверх) з 8.00 до 16.00, крім понеділка.

Торговельний центр «Київ» вул. Зіньківська, 6, (3-й поверх, праве крило) з 9.00 до 21.00 без перерви та вихідних.

З благословення Високопреосвященнішого Филипа, митрополита Полтавського і Миргородського

Проводяться духовно-просвітницькі лекції-бесіди з тем:

- ❖ Старий Завіт,
- ❖ Новий Завіт,
- ❖ Діяння та послання святих апостолів.

Лекції-бесіди проводять священнослужителі та миряни, які мають відповідну освіту.

Заняття відбуваються:

- щочетверга (для всіх бажаючих),
- щонеділі (молодіжне спрямування)

о 19.00 в цокольному приміщенні церковноприходського будинку при Свято-Макаріївському соборі за адресою: м. Полтава, вул. Лялі Убийвовк, 2.

Оформити передплату на «Відомості Полтавської єпархії» можна з будь-якого місяця в будь-якому відділенні «Укрпошти»:

ф. П - 1	Державний комітет зв'язку та інформації України												
	АБОНЕМЕНТ												
	на газету												
	01125												
Відомості Полтавської єпархії		Кількість комплектів		1									
на 2015 рік по місяцях													
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12		
Куди													
поштовий індекс												адреса	
Кому													
ДОСТАВНА КАРТКА-ДОРУЧЕННЯ													
на газету													
01125													
Відомості Полтавської єпархії		Кількість комплектів		1									
Вартість	передплати												
	переадресування												
на 2015 рік по місяцях													
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12		
поштовий індекс							місто, село						
							область						
код вулиці							район						
буд.			корп.		кв.		вулиця						

До святинь храмів Полтави

Макаріївський кафедральний собор
(вул. Лялі Убийовк, 2-а, тел. +38 (0532) 59-25-76)

Горбанівська ікона Божої Матері
(читання акафіста за вечірнім богослужінням у неділю о 17.00)
Ікона прмч. Макарія з часточкою мощей
(читання акафіста за вечірнім богослжінням у четвер о 17.00)

Хрестовоздвиженський монастир
(вул. Свердлова, 2-г, тел. +38 (0532) 56-14-68)

Мощі свт. Афанасія (Вольховського)
(молебень свт. Афанасію з читанням акафіста щоденно о 10.00)
Ікона Божої Матері «Оўпові́ніє всѣ́хъ конці́въ зѣмлі́»
(читання акафіста за вечірнім богослужінням у неділю о 16.00)

Спаський храм
(вул. Жовтнева, 10, тел. +38 (05322) 2-86-29)

Ікона Божої Матері «Трої́тська»
(молебень з акафістом у неділю о 16.00)

Храм мученика Іоанна Воїна
(вул. Маршала Бірюзова, 64-б, тел. 65-70-07)

Ікона мч. Іоанна Воїна з часточкою мощей
(читання акафіста мч. Іоанну Воїну за вечірнім богослужінням у неділю о 17.00)
Ікона Божої Матері «Вісцарі́ця»
(читання акафіста у вівторок о 9.30)
Ікона Божої Матері «Оўтолі́ моѧ́ пѣчѣли́»
(читання акафіста в четвер о 9.30)

Андріївський храм
(вул. Сінна, 3-а, тел. 56-93-49)

Ікона мц. Наталії з часточкою мощей
(читання акафіста мчч. Адріану і Наталії за вечірнім богослужінням у неділю о 18.00)
Ікона Богородиці «Нѣспивѣ́маѧ Чѣ́ша»
(читання акафіста у вівторок о 9.30)

Свято-Троїцький храм
(вул. Свердлова, 2-г, тел. +38 (0532) 56-14-68)

Ікона «Соші́твіє Свѣта́го Дѣ́ха»
(молебень Святому Духу в среду о 12.00)
Ікона свт. Миколая Чудотворця з часточкою мощей
(молебень свт. Миколаю в четвер о 12.00)

Пантелеймонівський храм
(вул. Фрунзе, 64, тел. +38 (0532) 53-21-58)

Ікона вмч. Пантелеймона з часточкою мощей
(читання акафіста вмч. Пантелеймону у вівторок о 12.00)
Ікона свт. Миколая Чудотворця
(читання акафіста свт. Миколаю в четвер о 12.00)

Храм святих мучениць Віри, Надії, Любові
(проспект Першотравневий, 23, тел. 2-16-59)

Ковчег з часточкою мощей свт. Іоасафа Белгородського
(читання акафіста свт. Іоасафу Белгородському в суботу о 9.30)
Почаївська ікона Божої Матері
(читання акафіста за вечірнім богослужінням у неділю о 17.00)

Вознесенський храм
(вул. Зоряна, 2, тел. +38 (0532) 66-16-23)

Ікона Божої Матері «Владі́мірскаѧ Пѣ́шкарі́вськаѧ»
(читання акафіста у неділю о 17.00)

Серафимівський храм
(вул. Героїв Сталінграда, 1-б, тел. +38 (0532) 59-58-49)

Ковчег з часточкою мощей прп. Серафима Саровського
(читання акафіста прп. Серафиму Саровському за вечірнім богослужінням у неділю о 17.00)
Ікона Богородиці «Нѣспивѣ́маѧ Чѣ́ша»
(читання акафіста в середу о 9.30)
Ікона Богородиці «Вѣ́рба́хъ Помо́щница»
(читання акафіста в п'ятницю о 9.30)

Оформити передплату на «Відомості Полтавської єпархії» можна з будь-якого місяця в будь-якому відділенні «Укрпошти»:

Зворотній бік форми СП-1

(Абонемент)

На абонементі повинен бути проставлений відтиск касового апарата. При оформленні передплати (переадресування) без касового апарата на абонементі проставляється відтиск календарного штампеля відділення зв'язку. У цьому разі передплатнику видається абонемент з квитанцією про оплату вартості передплати (переадресування).

(Доставна картка-доручення)

Передплатник із сплачених ним коштів за передплату доручає Розповсюджувачу сплатити Видавцю суму в розмірі видавничої вартості передплаченого видання на умовах і в строки, визначені Розповсюджувачем.

Вітаємо

Редакція газети «Відомості Полтавської єпархії» щиро вітає кліриків Полтавської єпархії з ювілейними датами, які вони святкуватимуть у січні 2015 року:

протоієрея Александра Вдовича, настоятеля Спасо-Вознесенського храму села Орлик та Свято-Троїцького храму села Деменки Кобеляцького району, з 30-річчям священицької хіротонії, яке він святкуватиме 1 січня;

ієрея Александра Вільхового, настоятеля Свято-Миколаївського храму села Радянське Кобеляцького району, з 35-річчям від дня народження, яке він святкуватиме 11 січня;

ігумена Афанасія (Бідного), настоятеля Свято-Миколаївського

храму села Гоголеве Шишацького району, з 5-річчям священицької хіротонії, яке він святкуватиме 17 січня;

протоієрея Василя Антоня, настоятеля Свято-Успенського храму села Старі Санжари Новосанжарського району, з 35-річчям від дня народження, яке він святкуватиме 23 січня;

ієрея Віктора Патерила, клірика Свято-Троїцького храму міста Полтави, з 40-річчям від дня народження, яке він святкуватиме 28 січня.

Важливо

Шановні батьки!

У загальноосвітніх школах Полтавської області запроваджено культурологічний предмет духовно-морального спрямування «Біблійна історія та християнська етика» для 1–11 класів на факультативній основі.

Його викладання можливе за умови, якщо батьки школярів висловлять письмове бажання. Для цього необхідно написати відповідну заяву на ім'я директора школи. Для того щоб предмет «Біблійна історія та християнська етика» був запроваджений як класний або міжкласний факультатив, його повинні вивчати мінімум вісім учнів. Шановні батьки! Якщо ви прагнете виховати дітей духовними, високоморальними людьми, скористайтеся можливістю й потурбуйтеся про введення предмету «Біблійна історія та християнська етика».

ВИДАННЯ ПОЛТАВСЬКОЇ ЄПАРХІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВИ

Продолжение. Начало в № 2(2012)–7, 9, 11, 12(2013), 1–10.

*Яблоново. Окончание
служения благочинным.
1902–1910 гг.*

Помню раз на Пасху такой случай: едва только пропели на литургии херувимскую песнь, как молодежь схватила кресты и хоругви и вышла из церкви, за ней повалил весь народ, так что в храме остались десятка три-четыре стариков и старух. Это делалось с целью заставить священника скорее окончить богослужение и выйти для освящения пасок, чтобы скорее идти домой разговляться. Это меня очень взволновало, но не показав вида, я приказал диакону служить как можно медленнее, а псаломщику-регенту — также медленно петь. Во время пения каноника я причащался также как можно медленнее, прочитал сам положенные благодарственные молитвы, словом, затянул богослужение по крайней мере на полчаса. По окончании литургии я вышел и, поздравив народ с праздником, сказал: «Не хотелось бы мне, братия, огорчать вас в такой великий праздник, но я вынужден сделать это, будучи сам вашим поведением очень огорчен. Вы знаете, что в храме Божиим ничто не делается без благословения священника. Настало время начать службу, диакон, обращаясь к священнику, говорит: “Благослови, Владыко!” Настало время ему покадить — он говорит, указывая на кадило: “Благослови, Владыко, кадило”, и так далее. Ваша же молодежь, ваши дети нарушили этот порядок. Кто дал им благословение взять хоругви и выйти из храма среди богослужения? Никто. С какой целью это сделалось? Чтобы заставить меня скорее служить? Но вы видели, что я и сам не медлил. Да теперь еще и слишком рано! Так вот теперь, чтобы дать урок вам и вашим детям на будущее время, что так самоуправно делать нельзя, стойте же со своими пасками до тех пор, пока я захочу». Сказавши приблизительно так, я ушел в алтарь, уселся на стул и начал ждать, пока не вошел ко мне волостной старшина, очень почтенный человек, и начал просить меня простить на этот раз ради праздника самоуправство молодежи, обещая, что на будущее время родители сами будут следить за поведением молодежи, чтобы впредь такие поступки не повторялись. Я, разумеется, простил, вышел и освятил паски.

Много приходилось воевать и с разговорами в церкви, а еще больше — возле церкви. Придут женщины в церковь, повстречаются со своими знакомыми или родственниками

и вместо того чтобы стоять в церкви и молиться, выйдут в церковный погост, усядутся на траве да и пробеседуют всю службу. Тогда, если это дело происходило во время заутрени, я обыкновенно выходил в свободные минуты на погост через пономарку, обходил кругом церкви и без церемоний загонял таких собеседников в храм, сделав им должное внушение. Такими мерами я достиг того, что через два-три года пребывания моего в Яблонове у меня в храме была образцовая дисциплина. Конечно, на первых порах моим прихожанам это не очень нравилось, и мне пришлось не мало пережить из-за этого неприятностей, но этим я нисколько не смущался: свой долг я ставил выше всего.

Предшественник мой по службе в Яблоновском приходе — отец Михаил Верпета — был прекрасный священник, идейный пастырь, бескорыстный и добрый; был искренне любим своими прихожанами, несмотря на некоторые его слабости; но вместе с тем он был как-то необычайно мягкий, слабыхарактерный, лишенный какой бы то ни было инициативы; вследствие чего не он руководил своими прихожанами, а сам подчинялся влиянию прихожан, которые при нем делали то, что хотели. Этим свойством его характера и можно только объяснить то, что церковные дела в местечке Яблонове были сильно запущены: сама церковь нуждалась в ремонте, в одном месте она осела и накренилась на бок, полы и крыльца были ветхи, иконостас был очень старый, позолота на нем совершенно почернела и сыпалась, не было ни приличной церковной утвари, ни облачений, одним словом, все требовало обновления. За время моей службы в Яблонове я капитально ремонтировал церковь, подважил ее, подложив в одном месте новый фундамент, пересыпал полы, сделал новые крыльца, для певчих устроил просторные хоры, капитально ремонтировал кладбищенскую церковь, которая пришла в полную ветхость, наконец, устроил превосходный новый иконостас с двумя приделами, горним местом и двумя жертвенниками. Иконостас этот устроен был в Киеве, в мастерской художника Маленко, отличался прекрасной живописью и искусством и стоил

свыше 4000 руб., собранных по подписке между прихожанами. Основным фондом для устройства нового иконостаса послужили пожертвования некой Марфы Ивановны Вакуловской, прихожанки, умершей за несколько лет до моего поступления в Яблоново. Помимо нового иконостаса, прихожанами, по моей просьбе, было пожертвовано несколько новых хороших облачений, Евангелий, крестов, хоругвей, новая плащаница, крест-Голгофа и т. п. Словом, церковь в несколько лет приняла совершенно другой вид как внутри, так и снаружи.

Все приобретенные новые вещи я тщательно берег и употреблял их только в важных торжественных случаях, не позволял ими пользоваться и прихожанам по своему усмотрению, как это делалось при отце Михаиле. Так, например, для погребальных процессий, которые мои прихожане любили устраивать с большой помпой, я отделил несколько крестов и несколько пар хоругвей целых, но подержанных, запрещая употреблять новые, чтобы не рвать и не трепать их по воздуху, несмотря на сильный протест со стороны некоторых прихожан. Таким протестующим я обыкновенно отвечал, что «хоругви пожертвованы таким-то в церковь, в церкви они и должны быть; ты их не жертвовал, ты и не в праве их брать, а если хочешь взять, пойдй к жертвователю и испроси у него разрешения; если он позволит, то и я ничего не буду иметь». Такие распоряжения не могли, конечно, нравиться моим прихожанам, и мне не мало приходилось за это переживать неприятностей, но этим я постепенно отучил своих прихожан от самоволия и сохранил церковь в благолепном виде.

Пришлось мне отменить и некоторые обычаи, заведенные при отце Михаиле, которые были мне не по духу. Так, например, богатые прихожане из хуторов, приезжая в воскресенье или в праздники в церковь, имели обыкновение являться в дом священника с гостинцами: кто приносил масла, кто сметаны, кто курицу, фруктов, иногда и мешок какого-либо зерна и проч. За то все эти лица по окончании богослужения являлись уже в дом священника без всякого приглашения, и священник должен был

Борис Кустодиев «Пасхальный обряд. Христование». 1912 год.

поить их чаем и угощать закуской, которая, само собою разумеется, не обходилась без выпивки: сначала хозяин посылал за бутылкой, а потом и гости уже складчину, а быть может, и порознь. Иногда такие угощения продолжались целый день, до самого вечера. Мне этот обычай совсем не нравился, и я с первого же раза постарался его уничтожить, ибо не говоря о том, насколько удобно и прилично священнику устраивать у себя в доме подобные угощения, они были и материально невыгодны и прямо разорительны: всего того, что получалось от прихожан, проедалось и пропивалось в несколько раз больше. То же самое происходило при совершении крещения: кумовья обыкновенно являлись к батюшке с водкой, которую он после крещения тут же с ними и распивал, а затем, если таковой оказывалось недостаточно, угощал свою. Я это тоже постарался вывести. На первых порах, когда мне приносили водку, я выпивал с кумовьями по одной рюмке, оставшуюся возвращал им, заявив, что я больше пить не буду; некоторые стеснялись брать водку обратно и оставляли мне, а затем и совсем перестали приносить, чему я был очень рад. Благодаря этим и подобным обычаям отец Михаил, прослуживши на приходе в Яблонове много лет, оставил свою семью без всяких средств и умер в такой бедности, что его не на что было даже похоронить. Правда, любившие его прихожане — <следует> отдать им честь — похоронили его на свой счет.

Такие мои поступки, конечно, на первых порах не понравились моим прихожанам и вызвали со стороны некоторых ко мне большое нерасположение, которое они выражали в том, что ко мне они были уже не так щедротательны, как к моему предшественнику, но с течением времени они с этим примирились, и прежние обычаи забылись. Может быть, кто-нибудь, прочитав мои записки, скажет, что, отменяя такие обычаи, я был не прав, что таким способом достигалось сближение пастыря с пасомыми. Может быть. Но Бог с ним, с таким сближением! Во всяком случае, я и теперь об этом нисколько не жалею.

Продолжение следует.

Николай Пимоненко «Пасхальная заутреня в Малороссии». 1891 год.

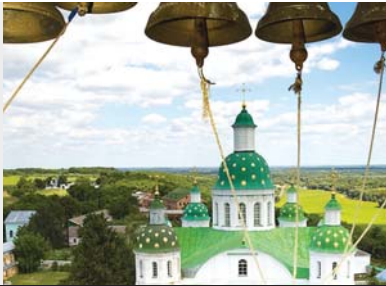
Монастирі Полтавщини приймають паломників

Мгарський монастир

Древня обитель Полтавщини — Спасо-Преображенський Мгарський чоловічий монастир запрошує паломників піднести свої молитви до Господа і Його Пречистої Матері на цьому святому місці, ознайомитися з історією монастиря, дізнатися про життя пов'язаних із ним святих. При обителі діє готель для паломників.

Чекаємо Вас за адресою:

37536 Україна, Полтавська область, Лубенський район, с. Мгар, Спасо-Преображенський монастир. Тел. **(05361) 5-48-06**. Електронна адреса: **www.mgarsky-monastery.org**

Велико-Будищанський монастир

У с. Писаревщина Диканського району відроджується Велико-Будищанський Свято-Троїцький жіночий монастир. Обитель чекає паломників, які хочуть помолитися й потрудитися во славу Божу й задля відбудови православної святині Полтавщини.

Адреса монастиря:

38522 Україна, Полтавська область, Диканський район, с. Писаревщина, вул. Лугова, 6. Додаткову інформацію можна отримати в єпархіальному управлінні за тел. **(0532) 59-59-91**. Тел. монастиря **(05351) 9-45-42**.

До монастиря можна доїхати автобусами «Полтава—с. Писаревщина», що відправляються від автостанції №3 м. Полтави (поряд з ТЦ «Київ») о **5.50, 8.15, 14.05, 17.30**.

Хрестовоздвиженський монастир

Полтавський Хрестовоздвиженський жіночий монастир приймає паломників і людей, які хочуть потрудитися во славу Божу в стінах древньої обителі.

Настоятелька монастиря — ігуменя Сергія (Алексєєнко).

Престольне свято: 27 вересня.

Адреса монастиря:

вул. Свердлова, 2-г, м. Полтава, 36017, Україна. Тел. **(0532) 56-14-68**.

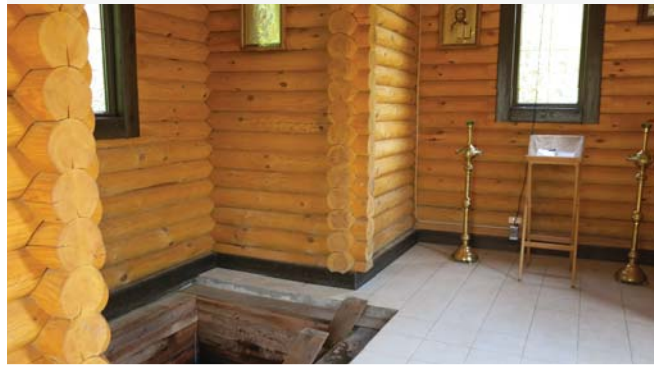
Молебні біля святих джерел на честь Горбанівської ікони Божої Матері

На честь святині землі Полтавської — чудотворного Горбанівського образу Божої Матері — з давніх-давен вшановуються православним народом святі джерела, розташовані в передмісті Полтави. Люди ходять до цих джерел не тільки набрати цілющої води, але й віддати молитовну шану Пресвятій Богородиці. На знак подяки благодійниками відновлено благоустрій навколо святих джерел.

З благословення Високопреосвященнішого митрополита Полтавського і Миргородського Филипа, біля джерел щотижня звершуватимуться молебні.

Біля святого джерела на честь Горбанівської ікони Божої Матері (поруч із Баронівськими ставками) молебен звершуватиметься **щочетверга о 12-й годині** причтом Полтавського Хрестовоздвиженського жіночого монастиря.

Біля святого джерела у селі Горбанівка (територія релігійної громади Різдва Богородиці Української Православної Церкви) молебен звершуватиметься **щосуботи об 11-й годині** причтом Вознесенського храму Полтави.

Духовно-просвітницькі курси в Полтаві

З благословення Високопреосвященнішого митрополита Полтавського і Миргородського Филипа, обласне відділення Всеукраїнського православного педагогічного товариства проводить духовно-просвітницькі курси для педагогів, вихователів, керівників навчальних закладів та всіх, хто прагне долучити підростаюче покоління до вічних цінностей християнства. На курсах вивчаються Священне Писання, церковна історія, християнська культура, основи літургії.

Заняття відбуваються **щосереди о 18.00** в старому корпусі Полтавського національного педагогічного університету ім. В. Г. Короленка (м. Полтава, вул. Остроградського, 2).

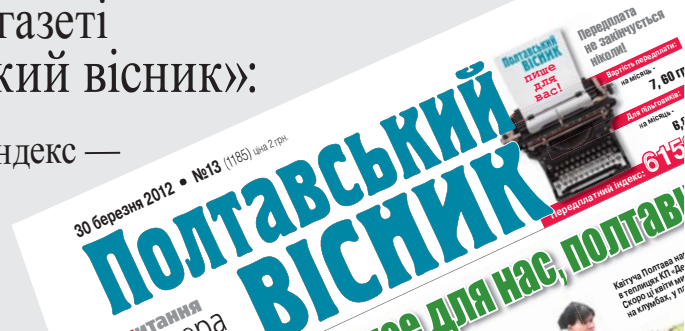

Читайте щоп'ятниці «Православний вісник» — додаток до «Відомостей Полтавської єпархії»

Виходить у газеті «Полтавський вісник»:

передплатний індекс —

61582

ВІДОМОСТІ ПОЛТАВСЬКОЇ ЄПАРХІЇ

Щомісячний часопис.

Засновник: Управління Полтавської єпархії Української Православної Церкви.

Свідоцтво про державну реєстрацію: КВ №11359—232ПР від 20.06.2006р.

Передплатний індекс: 01125.

Адреса редакції: вул. Героїв Сталінграда, 1-6, м. Полтава, 36040, Україна.

Телефон/факс: +380 (532) 55-22-28.

Електронна пошта: pravpoltava@ukr.net

Головний редактор:

митрополит Полтавський і Миргородський Филип.

Заступник головного редактора:

Людмила Самойлова.

Фото: протоієрей Миколай Довганич, диякон Георгій Лінд.

Листування з читачами ведеться тільки на сторінках газети.

Автори несуть відповідальність за точність наведених даних.

Тираж номера: 8000 прим. Замовлення №1453312.

Газету надруковано: ТОВ «Видавничий дім «Кераміст». 69057, м. Запоріжжя, вул. Сєдова, 16. Тел. (061) 228-10-30.